

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV BOHEMISTIKY

DIPLOMOVÁ PRÁCE

PRVNÍ RECEPČNÍ VLNA RUKOPISU KRÁLOVÉDVORSKÉHO A RUKOPISU
ZELENOHORSKÉHO V LETECH 1817-1852

Vedoucí práce: prof. PhDr. Dalibor Tureček, CSc.

Autor práce: Bc. Iveta Končelíková

Studijní obor: Bohemistika (navazující)

Ročník: 2.

2011

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím také s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice 25. července 2011

.....

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu své diplomové práce prof. PhDr. Daliboru Turečkovi, CSc. za kladnou inspiraci a motivaci při zpracovávání tématu.

ANOTACE

Diplomová práce *První recepční vlna Rukopisu Královédvorského a Rukopisu Zelenohorského v letech 1817–1852* mapuje první dobové ohlasy týkající se *Rukopisu Královédvorského* a *Rukopisu Zelenohorského*. Materiály jsme čerpali především z časopiseckých zmínek a dobové literatury.

V první části práce RKZ blížeji představujeme, podáváme chronologický přehled jejich vydání a interpretujeme je. Samostatnou kapitolu věnujeme ohlasům německých profesorů J. H. Dambecka a J. G. Meinerta na objev RKZ a také překladům RKZ do cizích jazyků. Závěrečná část práce představuje umělecká díla, u jejichž vzniku lze najít ovlivnění Rukopisy.

ABSTRACT

The graduation thesis *The first Wave of Reception of Rukopis Královédvorský and Rukopis Zelenohorský in the period 1817 - 1852* documents the first wave of reception of *Rukopis Královédvorský* and *Rukopis Zelenohorský*. Mostly we drew from materials from periodical references and also from contemporary literature.

In the first part of this thesis we introduce RKZ closer, we bring chronological survey of RKZ's publications and we interpret them. In separate chapter we present reaction to German professors J. H. Dambeck and J. G. Meinert to discovery RKZ. Also we acquaint with foreign language translations of RKZ. The conclusion summarizes we represent work of art, that are affected by the existence of manuscripts RKZ.

OBSAH

Úvod	8
1. Dobový kontext	11
2. Rukopis královédvorský a Rukopis zelenohorský	13
2.1. Vydání RKZ	16
3. Literárněvědná kritika RKZ	20
4. Interpretace	25
4.1. Významová stránka RKZ	27
4.1.1. František Palacký: <i>Die altböhmischen Handschriften und ihre Kritik</i>	28
4.1.2. Pavel Josef Šafařík: <i>Die königinhofer Handschrift. Einleitung zur Übersetzung</i>	31
4.1.3. Václav Bolemír Nebeský: <i>Kralodvorský rukopis</i>	32
4.2. RK(Z) jako mýtus	33
4.3. Specifičnost básní RK (<i>Záboje a Jaroslava</i>) podle V. B. Nebeského a J. E. Vocela	35
5. Reflexe RKZ jako odrazu české dávnověké minulosti ve studiích J. H. Dambecka a J. G. Meinerta	42
5.1. J. H. Dambeck: <i>Entdeckte altböhmische Gedichte</i>	44
5.2. J. G. Meinert: <i>Über die Königinhofer Handschrift</i>	45
6. Překlady RKZ do cizích jazyků	48
6.1. RKZ v ruštině	50
6.2. RKZ v ukrajinském jazyce (maloruštině)	52
6.3. RKZ v polštině	53
6.4. RKZ v jihoslovanských překladech	58
6.5. RKZ v angličtině	59
6.6. RKZ v francouzštině	62
6.7. RKZ v italštině	63
6.8. RKZ v němčině	64

7. Odraz RKZ v jiných uměleckých dílech	67
Závěr	69
Seznam literatury	71
Přílohy	75

ÚVOD

Literární recepce se zabývá vztahem mezi autorem textu, textem samotným a recipientem. Pokud se dílo setká u čtenářské obce s kladnou odezvou, dochází k jeho postupnému začleňování do kulturní komunikace, potažmo kánonu dané národní literatury. Z tohoto hlediska je vhodné nahlížet na recepční proces v rámci delšího časového úseku, u kterého lze s jistotou vymezit pouze výchozí bod - okamžik, kdy se dílo dostane do rukou čtenářům.

Naše práce se zabývá první recepční vlnou *Rukopisu Královédvorského a Rukopisu Zelenohorského*. V tomto období o pravosti památek téměř nikdo nepochyboval (výjimkou je např. Josef Dobrovský v otázce původnosti RZ). Budeme se pohybovat v rozmezí let 1817, kdy došlo k „objevu“ *Rukopisu Královédvorského* a konečným bodem na naší pomyslné časové lince představuje rok 1852. Tehdy byla Hankou vydána *Polyglotta Kralodvorského rukopisu* s největším souborem překladů do cizích jazyků. Jde o tzv. „text poslední ruky“, poslední vydání RKZ na kterém se Hanka před svou smrtí v roce 1861 podílel. Od 50. let 19. století se postupně množí hlasy kritizující domnělou starobylost textů a rozvíjí se bohatá a různorodá historie sporů o pravost, která již ale nespadá do oblasti našeho zájmu, a proto toto období ponecháme stranou.

Naším cílem je pokus o zmapování obrozeneckého recepčního horizontu RKZ, čímž přiblížíme dnešnímu čtenáři celkový kontext období 1817 – 1852. Nelze se však domnívat, že námi zkoumaný text je čímsi izolovaným. „Žádný „text“ nesmíme okrást o to, k čemu nás chce vést, vyzývá a vede, tj. omezit na něco „daného“, co je prostě jakoby „před námi“. [...] Text není ničím, co by bylo možno vyjmout z času.

Každý text je událostí, je něčím, co se děje, resp. co se musí vždy znovu dít, má-li se „text“ skutečným textem stát.“¹

„Živost“ *Rukopisu Královédvorského a Rukopisu Zelenohorského* dokládají nespočetné polemiky týkající se původu památek, posuny v interpretaci a zejména samotná recepce, v níž jde o „pružnú, vnútorne diferecovanú konfiguráciu daného obdobia, o vzajomné interakcie a interferencie jednotlivých alternatív a o ich konkurenciu v rámci dobového diskurzu.“²

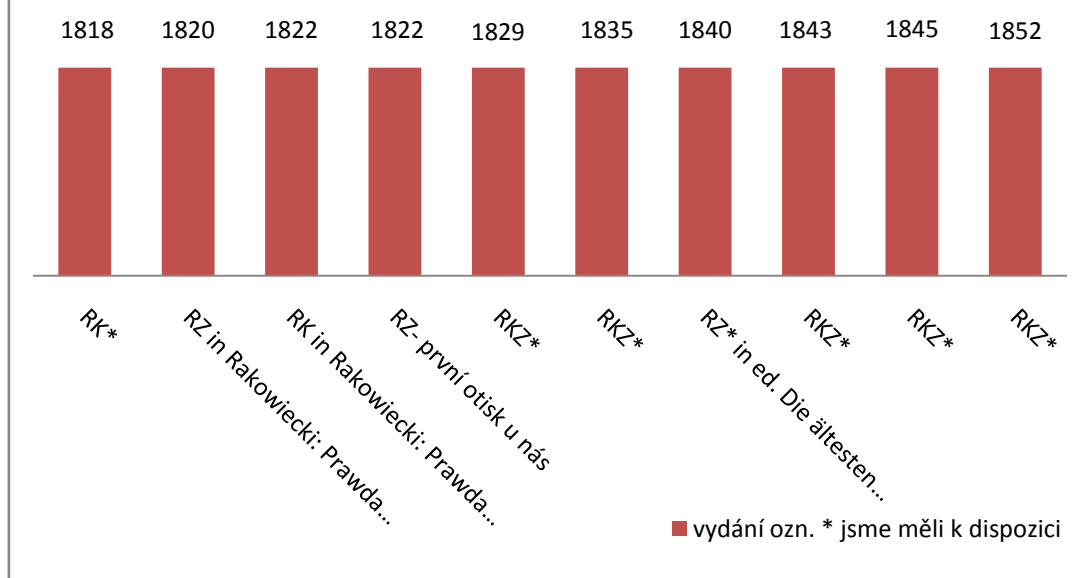
V námi sledovaném období byly *Rukopisy* vydány celkem desetkrát³: pětkrát dohromady, dvakrát vyšel samostatně *Rukopis Královédvorský* (v roce 1818, zanedlouho po jeho nalezení, a roku 1822 jako součást druhého dílu *Prawdy ruska czyli Prawa wielkiego zięcia Jaroslawa Wladymirowicza tudzież traktáty Olga y Igora...* od J. B. Rakowického) a třikrát *Rukopis Zelenohorský* (roku 1820 vychází v prvním díle výše zmiňovaného Rakowického díla, v roce 1822 vychází poprvé na našem území a potřetí jako součást edice *Die ältesten Denkmäler der böhmischen Sprache* od F. Palackého a P. J. Šafaříka v roce 1840). Pro naši práci se nám nepodařilo shromáždit všechna uvedená vydání, a proto budeme pracovat pouze s těmi, která jsme měli k dispozici. Pro přehlednost uvádíme následující graf:

¹ HEJDÁNEK, L. (2006): „Nepředmětnost“ a povaha textu. In BROUČKOVÁ, V.; FAKTOROVÁ, V.; MARTINEK, J.; SKALICKÝ, M. (ed.): *Dialog mezi filozofií a literaturou*. České Budějovice: nakl. Tomáš Halama, s. 21.

² ZAJAC, P (2006): Konstrukty romantizmu v české a slovenské literatúre. In WIENDL, J (ed.): *Hledání literárních dějin v diskuzi*. Praha/Litomyšl: Paseka, s. 96.

³ Viz OPELÍK, J. a kol. (2000): *Lexikon české literatury 3*, sv. II. (P-Ř). Praha: Academia, s. 1332.

Vydání RKZ na českém území - Lexikon české literatury

Ohlasy na objev RKZ jsme sledovali zejména v závislosti na knižně editované korespondenci, odborných studiích a komentářích uveřejněných v dobových časopisech a na jednotlivých předmluvách.

Zabýváme se okolnostmi objevu *Rukopisů*, jejich literárněvědnou kritikou, rozebereme významovou stránku jednotlivých písní. Samostatnou kapitolu věnujeme estetickému hodnocení této starobylé památky a jeho postupné proměně od prvního desetiletí po objevu RK až do počátku 50. let 19. století. Pozornost upřeme i na recepci RKZ v evropském kontextu nebo na jejich vliv na jiná díla, ať již literární či výtvarná. V závěru diplomové práce si všímáme, jakou měrou RKZ přispěly k vyhranění české literární specifičnosti vůči německé kultuře.

1. Dobový kontext

V atmosféře romantismu, jenž začal ovlivňovat evropské, potažmo české myšlení, získal každý literární text, kterému bylo možné přiznat starobylost, velký význam. Dokazoval, že i česká literatura má svou historii, o kterou se lze opřít. Bohužel však žádný z autenticky dochovaných českých textů nedosahoval takových kvalit jako památky německé, francouzské nebo latinské. Z tohoto důvodu byl u většiny české společnosti stále patrný pocit méněcennosti, a proto provázelo objev *Rukopisu Královédvorského* a později *Rukopisu Zelenohorského* všeobecného nadšení. Nedoceněný národ konečně získal tak toužebně hledaný důkaz o vysoké úrovni starobylé kultury a vzdělanosti. Podobných památek se objevilo mnohem více, např. *Píseň vyšehradská*, *Milostní píseň krále Václava*.

„Rukopisy se začlenily do dobového kontextu. V českém prostředí to byla především souvislost s dalšími „objevy“, které byly později rovněž demystifikovány. Už v roce 1800 vytvořil Jan Rulík (1744-1812) podvrh cestopisu ze 17. století, jehož původcem měl být zeman Jiří Drachovský (Cesta z Moskvy do Číny, kterouž s ruským vyslancem Isbrandem skrze krajiny Vstyku, Sibírii, Taurusko a mongolskou Tartarii šťastně vykonal Jiří z Drachova...). Falzifikace byla odhalena teprve ve druhé polovině 20. století. V roce 1816 „objevil“ Josef Linda na přideštit jedné staré knihy Píseň vyšehradskou, v roce 1819 našel cenzor (!) Jan Zimmermann Milostnou píseň krále Václava. (...) V roce 1827 našel německý lexikograf Eberhart Gottlieb Gräff za Hankovy asistence glosy připsané ve středověkém encyklopedickém slovníku Mater Verborum, o rok později zase byl zjištěn v Evangelii svatojánském český meziřádkový překlad. Ještě v roce 1849 se vyskytlo podvržené Libušino prorocství. Do padesátých let 19. století byly všechny nálezy kromě RKZ (a Rulíkova podvrhu) odhaleny jako padělky.“⁴

⁴ HAMAN, A. (2007): *Trvání v proměně*. Praha: Arsci, s. 69.

Snahy o předložení podvrhů jako starobylých památek se objevují po celé Evropě. Mezi nejvýznamnější patří falza Jamese Macphersona, který představil veřejnosti fragmenty středověké lidové skotské poezie z 3. století. Hrdinské eposy *Fingal* a *Temora* byly po Macphersonově smrti vydány jako souborné dílo *Ossianovy zpěvy*. V Anglii zveřejňoval Thomas Chatterton padělky staroanglické alžbětinské poezie. Prosper Mérimée publikoval ve Francii v roce 1825 parodické hry, za jejichž autorku označoval neexistující herečku Kláru Gazulovou. O dva roky později vydává pod fiktivním jménem Hyacint Marjanovič domnělý překlad třiceti jihoslovanských balad *La Guzla*. Padělky se dále objevují například v Rusku a Srbsku⁵.

Mezi falzy objevujícími se napříč Evropou a českými *Rukopisy Královédvorského* a *Rukopisy Zelenohorského* je však významný rozdíl spočívající v pojetí a prezentaci podvrhů. Zatímco např. u Macphersonových děl šlo o adaptace, volné překlady rukopisných zdrojů, *Rukopisy* byly prezentovány jako originály. Jednalo se tedy o opravdovou falzifikaci pomocí vědy a nikoliv o literární mystifikaci. *Rukopisy* v době objevu byly oceňovány zejména jako historický dokument, předmět historického bádání. Jejich umělecká hodnota byla vyzdvihována až na druhém místě.

⁵ Více viz. HAMAN, A. (2007): *Trvání v proměně*. Praha: Arsca, s. 67-71

2. Rukopis královédvorský a Rukopis zelenohorský⁶

Rukopis Královédvorský objevil Václav Hanka 16. září 1817 ve věžní kobce děkanského kostela svatého Jana Křtitele ve Dvoře Králové. O svém objevu ihned informuje Josefa Dobrovského, jak dokazuje dopis ze dne 17. září 1817.

„Vaše Důstojnosti! V outery na sv. Lidmilu přišel sem ráno do Králové Dvora nad Labem, chodili sme po kostele s P. kaplanem zdejším a vešli sme se podívat do věže do jednoho sklepení, kde kostelní poklad a ozdoby složeny jsou. V téže věži v jednom koutě jest celý sklad střel ještě ze Žižkovy vojny; mezi těmi střelami já sem se přebíral a v koutě pod jarmarou zavadím o cosi jako papírového, vytahnu to, ale tuze sem si toho nevšíml, poněvadž sem se domníval, že to nějaké latinské modlitby budou, ukazuje to P. kaplanovi, on také to hned za latinské držel, poněvadž se tam již dříve starý latinský žaltář nalezl. Když sme vyšli ven na schody, vidím, že je to pergamen a k mému největšímu potěšení, že to český jest – ano, česky jest to a jak soudím, jsou to nejstarší památky literatury naší.“⁷

Příteli V. A. Svobodovi se později svěřil, že nález RK „považovati může za odměnu dobře zaslouženou za vřelou svou lásku k řeči mateřské a za šlechetné nadšení pro všechny památky duševní činnosti pradědů našich, že právě jeho štěstí vyvolilo, aby skoro náhodou našel to nejlepší, co dūmyslní předkové naši básnili, a co neutonulo ve víru vše pohlcujícího času.“⁸

V dnešní době je rukopis uložen v Knihovně národního muzea v Praze v Oddělení rukopisů a vzácných tisků pod signaturou 1 A b 6.

⁶ Rukopis královédvorský a Rukopis zelenohorský budeme nejčastěji označovat jejich ustálenou zkratkou RKZ, případně RK - Rukopis královédvorský a RZ – Rukopis zelenohorský.

⁷ VRŤÁTKO, J. (1870): Vzájemné dopisy Václ. Hanky a Jos. Dobrovského. *Časopis Musea Království českého*, 44, sv. 3, s. 220.

⁸ PALACKÝ, F., ŠAFARÍK, P. J. (1829): Die Königinhofer Handschrift. Wiener Jahrbücher der Literatur, s. 138. Cituji podle: ⁸ NEBESKÝ, V. B. (1852): Kralodvorský rukopis. *Časopis českého museum*, 26, sv. 3, s. 142.

Jedná se o sedm pergamenových listů (pět dvojlistů a čtyři pergamenové proužky) popsaných z obou stran. Listy jsou zhruba stejně velké, udává se rozměr 12 x 7 - 8 cm, proužky 12 x 2 cm. Počet řádků se pohybuje v rozmezí 31 až 33 na jednu stranu. Rukopis obsahuje celkem 14 písní⁹, které můžeme rozdělit do různých skupin. Z hlediska literárních žánrů na šest epických především popisujících boj proti cizincům plení české a moravské země (*Oldřich, Beneš Heřmanův, Jaroslav, Čestmír, Ludiše, Záboj*), dvě lyrickoepické (*Zbyhoň, Jelen*) a šest lyrických odkazujících k lidové poezii (*Kytice, Jahody, Róže, Žezhulice, Opuštěná, Skřivánek*). Historikové Rukopis dělí do čtyř oddílů. *Zbyhoň, Jelen, Kytice, Jahody, Róže, Žezhulice, Opuštěná a Skřivánek* nepojednávají o historických událostech, a proto je z dějepisného hlediska nelze rozebírat. *Ludiše* taktéž nelíčí historicky podložený děj, ale v této písni je mnoho konkrétních údajů, tudíž je již zevrubný rozbor možný. Třetí skupinu představují básně bájného českého dávnověku z pohanského období *Čestmír a Záboj*. O tomto období se můžeme dočíst i v *Kosmově a Dalimilově kronice*, je zde tedy patrný určitý pravdivý základ. *Beneš Heřmanův, Oldřich a Jaroslav* jsou básně, které můžeme plně historicky zkoumat a patří tudíž do poslední, čtvrté skupiny.

Jednotlivé písně rukopisu jsou zdánlivě psány jako próza. Chybí nejenom dělení na verše, text navíc postrádá i jakoukoli interpunkci. Předložky a spojky jsou často psány dohromady se slovy nebo je spojeno slovo se slovem. Zpočátku záviselo pouze na vydavateli, v jaké podobě *Rukopis* vyjde. Vše se odvíjelo od toho, jak četl jednotlivé verše, kde cítil hranice slov, kde dělal strofy, kde interpunkční znaménka, kam umístil velká písmena.

⁹ Skladby Rukopisů se označují jako písně, jelikož se předpokládalo, že byly zpívány za doprovodu strunného nástroje. Také byly skládány jinou technikou, než jsme u klasických básní zvyklí.

„Sloupce písma jsou čarami jako ve čtverhranu zavřeny, konce řádky však často přes čáru vyběhají: řádky běží mezi čarami vodorovnými. Rukopis psán jako prosa beze všeho rozdělení neb naznačení veršů, ano i rozdělení slov jednotlivých velmi často nešetří; běží nepřetrženě beze vsí interpunkcí od začátku básně až k jejímu konci.“¹⁰

Objevení RK bylo pro obrozence radostnou událostí. Již dlouho před jeho nalezením se začaly ozývat hlasy, že je potřeba doplnit jádro národní poezie a dokázat tak svébytnost české literatury. *„Jak smutný byl před tím pohled na starou naši literaturu! Když se jiní národové honosili skvělými úkazy starého svého básnictví národního, nemohl Čech se ničím vykázati než plody tak nazvaného školského nebo umělého veršování, kteréž co do látky i do formy ráz cizích vlivů na sobě neslo. [...] Nalezení Ruk. Kralodvorského utěšeně smutný tento pohled proměnilo; - najednou se otevřela před okem radostně žasnoucím krásná doba právě národního básnictví, svěžího a plné síly, jádra a života bujně kypícího.“¹¹*

Rukopis Zelenohorský byl nalezen roku 1817 na zámku Zelená Hora u Nepomuku zámeckým úředníkem Josefem Kovářem, který jej v listopadu 1818 anonymně odeslal nejvyššímu purkrabí království Českého hraběti Františku Antonínu Kolovratu Libštejnskému pro nově zřízené Museum království českého. K anonymnímu zaslání vedla Kováře obava o svůj osud, potažmo i rukopisu. Jeho zaměstnavatel a majitel zásilky byl nepřitelem vlasteneckého snažení.

„Vaše Excellence! V našem domácím archivu ležely přiložené čtyři listy pergamenu snad po staletí odhozené v prachu. Že však znám vznešené smýšlení mého pána (který je zarytý německý Michl) ohledně Narodního musea: neboť on by to viděl raději spálené nebo zetlelé, než aby to dal této instituci, tak jsem připadl na myšlenku zaslat tyto listy Vaší Excelenci anonymně, neboť pod svým jménem bych se vystavil

¹⁰ NEBESKÝ, V. B. (1852): Kralodvorský rukopis. *Časopis českého museum*, 26, sv. 3, s. 153.

¹¹ *Ibid.*: 132-133.

*nebezpečí být zbaven služby; a prosím je věnovat této vlastenecké instituci od nejmenovaného pravého vlastence. Jejich obsah jsem nemohl rozluštit, i když jsem nešetřil čas ani námahu, a jsem na něj velmi zvědavý. Doufám, že český profesor nebo jiný český učenec to neshledá tak těžkým. Škoda, že černě, když jsem otíral prach vlhkou houbou, se poté změnila v zeleň. Psáno olůvkem, aby nebylo poznat mou ruku.*¹²

Z důvodu neznámého místa nálezů byl text nejprve nazýván podle svého obsahu *Libušin soud*. Jako *Rukopis Zelenohorský* je dokument označován od roku 1859, kdy Václav Vladivoj Tomek odhalil jeho pravý původ. I tento rukopis je uložen v Oddělení rukopisů a vzácných tisků Knihovny národního muzea. Tentokrát pod signaturou 1 A b 1.

Text je psaný na dvou pergamenových dvojlistech o rozměrech 22 x 16 cm a obsahuje zlomky dvou epických básní. První z nich je závěrem zpěvu a nazývá se "sněmy". Líčí se v něm právní uspořádání rodového majetku. Druhá báseň "*Libušin soud*" pojednává o sporu bratrů Chrudoše a Šťáhlava o dědictví po otci Klenovici, který soudí kněžna Libuše. Jednání probíhalo za účasti kmetů, lechů a vladyků, kteří dohlížejí na poctivý průběh pře.

2.1. Vydání RKZ

Jak jsme již ukázali v grafu v úvodu naší práce, měli jsme pro bádání k dispozici sedm vydání RKZ. V předmluvě k *Starobylym skládáním*, kde je uveden příklad ortografie z RK, je zdůrazňována lidská touha po poznání dávné minulosti, která je vlastencům velmi blízká. Je zde patrné ovlivnění romantismem, pro jehož

¹² MENTZLOVÁ, D. (2010): Nález rukopisu zelenohorského. *Zprávy České společnosti rukopisné*, řada VII/5, s. 97.

stoupence je historický odkaz dřívějších kultur velmi důležitý. „Každý dychtí zvědět, co a jací bývali předkové jeho a dychtivost ta jest mu Bohem dána. Dychtivostí tou zjevuje se u člověka vlastenectví a důkaz, že se snaží zdokonalovati.“¹³

Předmluvy k samostatným vydáním RKZ především zdůrazňují původní funkci básní, které byly primárně určené k ústnímu přednesu. „Jako Řekové, Plavci Argonští, Hrdiny před Trojí, a sedmero Reků na bojištích Thebánských – jako tito svého Homéra, Aeschyla a Orfea našli; tak zpívali naši Lumírové a Zábojové slavné činy starobylých Hrdin, války knížat, krvavé půtky zemanů, slasti a strasti lásky a jiná podobná dobrodružství; toho nám poskytuje důkaz tento výborný zlomek lyricko-epických nerýmovaných národních zpěvů, o nichž právem Dobrovský ve své historii českého jazyka praví, že Všecko převyšují, co se posud starých básní našlo [...] Těmito Zpěvci a jich písněmi pučelo se sémě krásných vědomostí: neskonalou vnadu, nejnevinnější radost, nejvznešenější rozkoš vlévali v život Národů...“¹⁴

Tento úvod Václava Hanky se s menšími obměnami objevuje ve všech vydáních RKZ na českém území do r. 1852. Fakt, že za třicet tři let, které od sebe dělí první a poslední vydání RKZ pod Hankovým edičním dohledem, nebylo zapotřebí předmluvu výrazněji měnit, svědčí o neměnicím se pohledu na původ památky a plném přijetí *Rukopisů* do kulturní komunikace. „Vzácná tato Editio princeps je nejen pro bibliofila, ale i tím důležitá, že p. Hanka uspořádal a že tu samou recensí textu obsahuje, jakouž až na některé opravy ve všech vydáních p. Hankových nalzáme.“¹⁵

¹³ HANKA, V. (1818): *Starobylá skládanie*. Díl 2. Praha, s. 5.

¹⁴ HANKA, V., ed. (1819): *Kralodvorský rukopis*. Sebrání lyricko-epických národních zpěvů, věrně v původním starém jazyku, též v obnoveném pro snadnější vyrozumění, s připojením německého přeložení Starobylých skládání. Díl zvláštní. Praha: Bohumil Haas a Josef Kraus, s. 1, 3.

¹⁵ NEBESKÝ, V. B. (1852): Kralodvorský rukopis. *Časopis českého museum*, 26, sv. 4, s. 132.

Zatímco ve zmiňovaném vydání z r. 1819 nalezneme na s. 140. německý úvod převzatý z Dobrovského *Geschichte der böhmische Sprache und Literatur*, RKZ vyjitý roku 1829 obsahuje historický úvod V. A. Svobody, který byl sepsán přímo pro dané vydání. Jelikož se v tomto období začaly objevovat první studie zabývající se původem fragmentů, kladl si Svoboda za cíl přiblížit čtenářům a vlastencům historický původ RKZ tak, aby z jeho zprávy bylo případně možné v dalších studiích vycházet. Byl první, kdo se pokusil dát RKZ pevný historický základ.

Básně rozděluje na hrdinské a lyrické. V rozboru hrdinských lze sledovat určitou „romantickou rytířskou rétoriku“, kdy *Jaroslava* vyzdvihuje pro jeho zásluhu na osvobození Evropy od Tatarů. Jaroslav se tak stal předobrazem národního hrdiny, který svým individuálním činem zachrání celou společnost.

„Čtvrtá báseň jest z nejvýbornějších a nejznamenitějších, rozvrh uměleji položen a vyveden, také v tom báseň Epopeji bližší, že se básník k všeobecnějšímu pohledu vynáší, že jak vchodem, tak závírkou hlavního činu půdu ve vlasti vykazuje, v pevnější jednotu spojuje, že hrdinu svého národu slaví, jakožto krotitele moci, pod kterouž tolik křesťanských národů již kleslo, kteráž veškerému křesťanstvu záhubou hrozila. Také zde se odchylnost proti Němcům jeví, kdežto se jim příčina pohrom a neřestí mongolských vpádů v 31 a sl. přičítá.“¹⁶

Další vydání RKZ jsou z roku 1835 (s ukázkou polského a slovinského překladu) a 1843 (s ukázkami překladu polského, ukrajinského, ilyrského, slovinského, hornolužického, německého a anglického).

¹⁶ SVOBODA, V. A. (1829): Dějepisná zpráva. In HANKA, V., SVOBODA, V. A., ed.: *Kralodvorský rukopis*. Sbíрка staročeských zpíevno-pravných básní, s několika jinými staročeskými zpěvy. Königinhofer handschrift. Sammlung altböhmischer lyrisch-epischer Gesänge, nebst andern altböhmischen Gedichten. Praha: J. G. Calve, s. 48.

V roce 1845 vyšel RKZ jako součást *Výboru z literatury české 1.* Tato monografie představuje „*psané památky od nejstarší doby až do počátku XV. století, kdežto nešťastné hádky o náboženství vypuklé celý téměř slovesnosti běh změnily*“¹⁷. RKZ a další literární texty jsou zde uvedeny celé, s krátkou zprávou o případném autorovi, původu památky a jejím obsahu. Na konci výboru je uveden přehledný rejstřík a vysvětlivky k staročeským výrazům. Dílo obsahuje i malou staročeskou mluvnici „*mohoucí napotom, jakž se nadějeme, i novočeské mluvnici, k dobrání se pevnějších základů a plnějšího světla v jedné částce sloužiti*“¹⁸.

Polyglotta Královského rukopisu vyšla v roce 1852. Obsahuje úplný překlad RKZ do ruštiny, srbštiny, polštiny, italštiny, angličtiny, němčiny a jazyků ilyrského a hornolužického. Taktéž je k vydání přidána ukázka překladu do jazyku dolnolužického, ukrajinského, slovinského, francouzského a bulharského.

¹⁷ PALACKÝ, F. – ŠAFARÍK, P. J. – ERBEN, K. J: Výbor z literatury české. Díl 1. Praha: Kronberg a Řivnáč, s. 1.

¹⁸ Ibid.: 2.

3. Literárněvědná kritika RKZ

Jak zde již bylo jednou řečeno, umělecké hodnotě *Rukopisů* bylo zpočátku věnováno jen málo pozornosti. „*Předpoklad, že RK je svědectvím o původní, předkřesťanské české kultuře, připoutával k sobě hlavní pozornost, a RK byl tedy v českých kruzích přijímán v první řadě jako doklad o dávné národní historii. Proto si i výklady literárních skutečností méně všimaly díla samotného a více toho, o čem může jako historický dokument svědčit, např. o existenci národní básnické školy nebo o příbuznosti české autochtonní kultury s dávnými slovanskými a jinými starobylými kulturami.*“¹⁹

Ještě v roce 1835, téměř dvacet let po objevu *Rukopisu Královédvorského*, Josef Krasoslav Chmelenský v článku otištěném v *Časopisu českého musea* poukazuje na absenci výkladu tohoto vzácného díla. „*O ceně tohoto spisu již mluvití netřeba, k žádání by však velice bylo, by se nám brzo objasnění toho nejvzácnějšího pokladu dávnověkosti i v ohledu jazykozpytném i dějopisném i krásovědném některými hluboko- a spanilomyslnými spisovateli našimi dostalo.*“²⁰ Předmětem literárně historického rozboru se RK stává až ve chvíli, kdy je obecně uznána jeho ukotvenost v novodobé české literární historii.

Jedním z prvních, kdo RKZ připisoval významný podíl na podobě soudobého českého básnického jazyka, byl Josef Jungmann v *Historii literatury české* z roku 1825. „*Mluva básnická, které náš jazyk téměř jako řecký schopen jest, rozvíjela se sice po celý ten věk, zvláště přičiněním Puchmayera; nejvíce ale*

¹⁹ OTRUBA, M., ed. (1969): *Rukopisy královédvorský a zelenohorský. Dnešní stav poznání I.* Praha: Academia, s. 83.

²⁰ CHMELENSKÝ, J. K. (1835) : Literatura česká. *Časopis českého museum*, 9, sv. 1, s. 103.

nalezením starých českého básnictví památek a známostí jinoslovanských poetických děl vykvetla.“²¹

Potřeba domyslet a zpřesnit výklady RK se stupňovala v závislosti na dokonalejší znalosti staročeského písemnictví. Václav Bolemír Nebeský vydává v Časopise českého musea (1852) kritický přehled veškeré literatury o *Rukopisu Královédvorském*. „Potřeba podat ucelený výklad RK, jakožto díla starobylé prostonárodní poezie, domýšlet dřívější názory o RK i korigovat je tam, kde jsou již zřejmě nepřijatelné, je tedy také provokována tím, že se dosavadní „paládium“ české literatury stává pro některé odborníky pochybou záležitostí.“²²

Úvahy o *Rukopisu Zelenohorském* mají zcela jinou podobu. Zatímco *Rukopis Královédvorský* vnímala široká veřejnost jako pravý, RZ byl od nalezení částí odborné veřejnosti odmítán jako padělek. Na *Rukopisy* začnou literární vědci shodně pohlížet až od 70. let 19. století.

První, kdo proti *Rukopisu Zelenohorskému* vznesl námitky, byl Josef Dobrovský článkem *Literarischer Betrug* ve vídeňském Hormayerově *Archivu* (1824), v němž nalezený fragment označuje za podvod.

„Je stěží pochopitelné, jak se někdo ve století, v němž se posmíváme privilegii, jež Alexandr udělil Slovanům, vysmíváme míru, zaznamenanému na kameni, jež uzavřeli Markomani a Slované, stydíme se za Arcani scientiae Czechicae, proroctví Libušino, u Marignoly uvedené do latinského hexametru, pokládáme za hrubé lichocení, dopis lékaře JANA SMERY Vladimíru za čtverácký výmysl, prastarou polskou kroniku Nakorovu, kolem r. 1574 nalezenou ve zděném hrobě, prohlašujeme za bajku, ruského Joachima stejně jako uherského notáře Belase

²¹ JUNGSMANN, J. (1825): *Historie literatury české*. Praha: Antonín Straširypka, s. 494-495.

²² OTRUBA, M., ed. (1969): *Rukopisy královédvorský a zelenohorský I*. Dnešní stav poznání. Praha: Academia, s. 85.

*nazýváme historickými podvrhy, nepravému Křišťanovi, který se vydával za Boleslavova syna, teprve nedávno jsme strhli masku, toho mohl odvážiti, se zřejmě podvrženou mazanicí, obsahující Libušin soud v českých verších, aby oklamal nikoli učený svět, ale několik lehkověrných vřelejších vlastenců, kteří byli nanejvýše potěšeni, že se mohou nyní vykázati prastarou památkou ve své řeči.*²³

Polemizuje s ním V. A. Svoboda článkem *Libuša als Gesetzgeberin*. Svoboda vidí v RZ zlomek starobylého epického zpěvu s nezměrnou básnickou silou, Dobrovský ale oponuje ověřitelnými historickými fakty: hrad Vyšehrad v době, ke které RZ odkazuje, ještě nemohl stát, lechové existovali jen v Polsku a rodová větev Popelů je vymyšlená. Dále vytýká např. použití ruských slov a celkovou zvláštnost jazyka.

Dobrovský si kritikou RZ proti sobě poštvál téměř celou vlasteneckou obec v čele s Josefem Jungmannem. „*Již r. 1819 dne 13. února psal Jungmann Markovi (pozn. Antonínu Markovi, libušskému děkanovi): „Dobrovský — ač vždy vysoce zasloužilý — často více Němec býti se zdá, to snad z politiky, ale proč tak urputně zapírá pravost toho rukopisu o Libuši? A (smějte se se mnou) mne, Hanku a Lindu za původce drží. Mně na tom nezáleží, ale Linda a Hanka jsou mladí lidé, kterým by to nebylo k pochvale, aby veřejnost a stavy tak šáliti měli. Blázen! Já mu dám sto zlatých, když to on dovede a každému jinému. Již ty starožitné litery, kterých nikdo posud z nás neviděl, svědčí, že to není nové dílo, neřkuli pergamen a barva etc.*“²⁴ S ohledem na Dobrovského pokročilý věk a jeho zásluhy, však vlastenci ve sporu dále nepokračují. „*Nikdo neměl té doby v Čechách tolik autority u věcech řeči a literatury české, aby se mohl postaviti přímo v odpor „patriarchovi*

²³ JEDLIČKA, B. (1953) *Josef Dobrovský: Výbor z díla*. Praha: SNKLHU, s. 437

²⁴ BRANDL, V. (1883): *Život Josefa Dobrovského*. Brno: Matice moravská, s. 202.

slavistiky“.²⁵ Toto potvrzuje i článek Josefa Jungmanna z roku 1832. „*Nebožtík Dobrovský, [...] měl příliš veliké zásluhy o jazyk a literaturu českou; k tomu vysoké stáří, a nemoc jeho právě k podobným výraznostem vedaucí, kladla to za povinnost nám mladším vlastencům, abychom jeho osoby co možná šetříce, i kdy z mezí pravdy vykročil, vždy něco jemu promlčeli.*“²⁶ Zmínky o sváru se dále objevují již pouze ojediněle. Nalezneme je např. v Jungmannově *Historii literatury české*, kde Dobrovského výtky označuje za nedůvodné, nebo v Šafaříkově *Geschichte der slavischen Sprache und Literatur* z roku 1826.

Po Dobrovského smrti (1829) vydávají Hanka s V. A. Svobodou *Libušin soud* společně s *Rukopisem královédvorským*. Recenzi napsal František Palacký, který přiznal, že na stáří Libušina soudu zatím nemá jasný názor. Rukopis se mu dostal znovu do rukou v roce 1839 a po bližším ohledání se přiklonil na stranu vlastenců věřících v pravost RZ. „*Co do soudu Libušina jest to arci jináče. (než s Evangeliiem sv. Jana) Blána již před písmem špinavá i nečistá, inkoust zelený po celé blánce rozlezlý, litery sotva čitelné, forma jejich neobyčejná,- to vše zarazí na první pohled tuším každého, i sebe zběhlejšího, diplomatika. Protož není se čemu diviti, jestliže i kdo rozumný o nepravost rukopisu toho se zasadí. Já také před několika lety, jsa v těchto věcech tehdáž ještě méně honěný, s jedné strany důrazem tím, s druhé pak důvody p. Dobr. do rozpaků zavesti sem se dal. Nyní ale, v těchto teprva dnech, pilnější než kdy jindy rukopisu (jehož sem od osmi let byl neviděl) skoumání předsevzav, konečně o pravosti jeho i v diplomatické stránce přesvědčil sem se, a s pravým srdce svého potěšením ochotně o tom před vlastenci činím vyznání. Nic není v rukopisu tom celém, ač neobyčejném, co by podstatně*

²⁵ ZELENÝ, V. (1881): *Život Josefa Jungmanna*. Praha: Fr. A. Urbánek, s. 239.

²⁶ JUNGSMANN, J. (1832): Posudek o Tatrance, spisu pokračujícím, od G. Palkowiče. *Časopis českého museum*, 6, sv. 3, str. 239.

odporovalo pravdě té, že on, ne-li z IX. století, z věku Svatoplukova, ale jistě z první polovice Xho věku pochází.“²⁷

V roce 1840 vychází Palackého a Šafaříkovo kritické vydání *Libušina soudu* a dalších starých literárních památek v českém jazyce, *Die altesten Denkmaler der bohmischen Sprache: Libuša's Gericht, Evangelium Johannis, Der Leitmeritzer Stiftungsbrief, Glossen der Mater verborum*. Vydání obsahuje detailní popis fragmentu, paleografický přepis, překlad do latiny a němčiny. Dále jsou zde shrnuty veškeré námitky proti rukopisu, které však pravost rukopisu nevyvrací. Palacký se Šafaříkem si dokonce objednali i chemické a mikroskopické zkoumání rukopisu, které provedl mykolog a mikroskopik Augustin Corda. Ten zkoumal pergamen i psací látku a prohlásil rukopis za „nanejvýš starý“.

²⁷ PALACKÝ, F. (1834): Literární zprávy a půtky. Časopisové čeští r. 1834. *Časopis českého museum*, 8, sv. 4, s. 464-465.

4. Interpretace RKZ

V době nálezů RK se literární dění mimo jiné zaměřilo i na staročeské texty, které sloužily jako nástroje pomáhající rekonstruovat národní vědomí. Zprávu o nálezů *Rukopisu Královédvorského* přijala česká obec s nadšením. Josef Dobrovský v *Geschichte der Böhmischen Sprache und Literatur* z roku 1818 píše, že básně RK předčí všechny starobylé zpěvy, které byly dosud nalezeny. Obecně se usuzuje, že rukopis pochází z přelomu 13. a 14. století, avšak nezapomíná se dodávat, že básně jsou nejspíše mnohem starší.

Vliv na tehdejší popularitu starobylých památek má i romantické cítění projevující se u většiny dobových vlastenců. Na dávnověk se pohlíželo jako na vyspělou kulturní dobu s vysokými etickými hodnotami. Václav Hanka ve *Starobylých skládaních* předpokládal, že umělecká hodnota básní RK dokazuje existenci školy původní české poezie s mnohasetletou tradicí.

„Rytíř básnil svou píseň an meč a přilbice v koutě spočívali. Zdaž sám král Václav, otec Otakarův (+1253) nezpíval? Česky? – a snad některé jeho písně Němci sobě přeložili, jemu se tím zachovati chtěje. Zdaž nešťastný Závaše Vítkový, který 1292 s'at byl, zdaž on u vězení některou částku těchto zpěvů nesložil? Aneb snad sebrání toto sám nepořádal?“²⁸

Josef Jungmann v *Historii literatury české* dal RK do širokých historických souvislostí. *„Básnictví českého nejstarší památky pronášejí známky jak vysoké jeho dokonalosti tak velikého staří, a potvrzují domnění P. Walentina Skorochoha Majewského²⁹ (...), že od Thrackého Thamira, o kterém vzpomíná Homér,*

²⁸ HANKA, V., ed. (1819): *Kralodvorský rukopis*. Sebrání lyricko-epických národních zpěvů, věrně v původním starém jazyku, též v obnoveném pro snadnější vyrozumění, s připojením německého přeložení Starobylých skládaní. Díl zvláštní. Praha: Bohumil Haas a Josef Kraus, s. 2

²⁹ Valentin Skorochohod Majewski uveřejnil v Pamietniku warszawském (sv. 5, s. 89-109) zprávu o objevu RK a připojil k ní překlad Záboje

až do českého Lumíra a Záboje pokolení Slovanův udržovalo nepřetržené pásmo bardův, čili tak nazvaných v sanskrtě učencův Bharady, bohyně dějův. Lyrickoepický okres básnictví zdá se, byl nejobyčejnějším polem pěvců starodávných.³⁰

Kromě romantického citění měly tedy v prvním období na vnímání *Rukopisu Královédvorského* vliv i dozvuky klasicistních literárních teorií, snažící se literaturu povznést na antickou úroveň. Johann Heinrich Dambeck v časopise *Hesperus* chválil básně RK pro jejich přirozenost, básnickou sílu, líbezný půvab a něžný vroucí cit. Joseph Georg Meinert napsal na překlad Svobodova *Rukopisu Královédvorského* (1819) do němčiny recenzi, kterou uveřejnil v Hormayrově *Archivu*³¹. Ve své práci přiznává, že básně mu jsou „*zdrojem názorů, zvyků a mravů českého lidu a do jisté míry i důkazem existence národa a klíčem k celým jeho dějinám*“³². Zároveň jednotlivé básně rozdělil z hlediska jejich estetického působení na čtenáře-na vznešené a krásné.

Přes všechny interpretační snahy byl však i nadále rukopis významově hodně otevřený („*je dílem „otevřeným“ v tom smyslu, že je schopno bohatě produkovat druhotné významy, odkrytě nést paletu znaků odkazujících mimo dílo samé (k literárním i neliterárním skutečnostem) a snadno vstupovat do sekundárních semiologických vazeb*“³³). Jedním z hlavních důvodů významové otevřenosti díla byla jeho „zlomkovost“. Nemožnost dopátrat se původní podoby literární památky zapříčinila vznik mnoha teorií. Josef Dobrovský se pokusil podle fragmentu

³⁰ JUNGSMANN, J. (1825): *Historie literatury české*. Praha: Antonín Straširypka, s. 8-9.

³¹ DAMBECK, J. H. (1818): Entdeckte altböhmische Gedichte. *Hesperus*, č. 71; MEINERT, J. G. (1819): Über die Königinhofer Handschrift. *Archiv für Geographie, Historie, Staats und Kriegskunst*. Vídeň.

Čerpám z HEŘMAN, M. (1966): K prvním německým pokusům o estetické hodnocení *Rukopisu královédvorského*. *Česká literatura*, roč. 14, č. 5/6, s. 459-466.

³² OTRUBA, M. (1968): Poezie, mýtus a hodnota. *Česká literatura*, roč. 16, s. 364.

³³ *Ibid.*: 363.

rekonstruovat rozsah i obsah celého díla. Básně rozdělil na „delší“ (básnické pověsti, romance, balady...), ze kterých je patrný tón lidových písní, a na „menší“ plné něhy a milosti. Dále předpokládal, že je z celého textu ztraceno asi 50 básní. Později se začalo usuzovat, že rukopis obsahoval pouze tvorbu lidovou a počet básní, u kterých se usuzovalo, že jsou navždy ztracené, se zvýšil na dvě stě.

4.1. Významová stránka RK

Významové stránce *Rukopisu Královédvorského* se podrobněji věnuje Mojmir Otruba ve studii *Poezie, mýtus a hodnota* z roku 1968. Zabývá se obrozeneckou konkretizací jednotlivých básní, na které se od nálezů RK nahlíželo ze dvou hledisek.

„Klasicistní“ skupina vlastenců v čele s Dobrovským chápala RK jako součást středověké literatury, a tudíž můžeme skrze tyto básně číst v starobylém českém básnictví vůbec. (Je zde tedy s ohledem na historický vývoj literatury snaha o uzavření a zkompletování torza v rámci jednoho literárního období) Preromantické (Hanka a spol.) vnímají RK v mnohem širších významech. S ohledem na duch vlastenectví a snahy o národní zápas zařadili rukopis mezi příbuzná díla slovanské kultury. Vlivem tohoto pojetí nabyly básně RK nadčasovou platností a přestaly podléhat historickým i společenským změnám (= potvrzení otevřenosti torza).

S Otrubovou tezí si však dovolíme polemizovat: V naší práci pojmáme literární (potažmo i umělecké) dílo dynamicky. „*Dílo je tedy kompletní a uzavřeno formou ve své jedinečnosti vyrovnaného organického celku, zatímco zároveň vytváří otevřený produkt ve své náchylnosti k bezpočtu rozdílných interpretací,*

*keré nepřesahují jeho jedinečnost. Proto je každá recepcce uměleckého díla zároveň jeho interpretací a tvořením, neboť každá recepcce je tvořena z jiné perspektivy.*³⁴

Nelze tedy tvrdit, že zařazením díla do širšího, avšak pouze **historického**, kontextu získá dílo nadčasovou platnost. Nadčasová platnost související s „otevřeností“ díla je závislá na vnitřní energii díla, na jeho schopnosti komunikovat s recipientem. Domníváme se, že „otevřenost“ nenáleží kontextuální oblasti jednotlivých děl, ale že je v každém díle přímo obsažena. Jde o intenci pramenící z vlastní „heterogenity“ díla³⁵ a jeho schopnosti přesáhnout svými (i sekundárními) významy do jiných rovin komunikace, ne pouze té literární.

4.1.1. František Palacký: *Die altböhmisschen Handschriften und ihre Kritik*

Syntézu obou teorií provedl v kritické studii František Palacký. Nejprve se zaměřil na hodnověrnost historických údajů, se kterými pracoval ve svém rozboru V. A. Svoboda. Palacký je na rozdíl od Svobody k údajné hodnověrnosti skeptický. Připomíná prvek básnické stylizace, kterému se lze vyhnout pouze s velkými obtížemi. Podle stylu a žánru, kterými jsou jednotlivé písně psané, předpokládá existenci tří autorů epiky. Tvůrce *Beneše Heřmanův* označuje jako „lidového pěvce“; u autora *Oldřicha, Ludiše a Jaroslava* (nevylučuje, že by mohlo jít o Závíše z Falkenštejna) předpokládá studium básnické techniky. Lyrické básně historicky blíže neurčuje z důvodu „přejímání z ústní lidové slovesnosti“. Z tohoto hlediska

³⁴ ECO, U. (1962): *Otevřené dílo* [online]. Cit. 2011-07-12.
<<http://cirkus-umberto.ic.cz/OperaAperta.pdf>>

³⁵ JANKOVIČ, M. (2005): Otevřenost „díla“ a otevřenost „textu“. *Česká literatura*, roč. 53, č. 5, s. 675.

vní má Palacký *Rukopis Královédvorský* shodně s Dobrovským - RK je součástí počátku české středověké literatury.

V okamžiku, kdy své bádání zaměří na RK jako na básnické dílo a jeho umělecké kvality, přibližuje se svým myšlením k preromantickému postoji. Podle Palackého je vlastním předmětem poezie „*člověk ve svém usilování k božnosti, se svým bojem s přírodou, svými strážněmi i požitky, svými nadějemi i svojí dokonalostí.*“³⁶ V závislosti na této „definici“ se snaží zodpovědět i otázku „zvláštního poetického rázu“ *Rukopisu Královédvorského*. Básně RK dosáhly nejvyšší mety poezie v případě, jestliže „*pojímají a představují obraz vyššího, ryze lidského života ve svém kruhu tak úplně, čistě a přesvědčivě, a přece přitom tak individuálně a původně, že jejich lidský svět v dokonalé živoucí podobě, se všemi příbuzný, a přec ode všech rozdílný, zdá se, jako by vedl samočinný organický život.*“³⁷ Nakolik se u RK povedlo tyto cíle splnit, ukazuje na komparaci s *Ossianem* a srbskými zpěvy. Tato díla učinila na čtenáře v mnohých evropských zemích hluboký dojem a dočkala se širokého uznání. *Rukopis Královédvorský* však žádný z těchto ohlasů nezaznamenal. „*Ne jako by tyto básně byly méně výtečné (poněvadž v jednotlivostech stojí spíše jak nad Ossianem, tak nad srbskými národními písněmi), nýbrž pouze proto, poněvadž jich tak málo bylo zachráněno, poněvadž v literatuře české stojí izolovány a pohybují se v kruhu velmi jednotvárném, než aby mohly objeviti úplný lidský svět, který by svojí zvláštností, svým bohatstvím a svojí růzností všude se zamlouvati a poutati musil. Kdyby se z této sbírky bylo zachovalo ne dvanáct, nýbrž 120 listů stejné básnické hodnoty, byly by již dávno byly uvedeny*

³⁶ PALACKÝ, F. (1829): Poznámky o Královédvorském rukopise. In ČECH, L., ed. (1902): *Spisy drobné*. Díl III. Spisy aesthetické a literární. Praha: Bursík a Kohout, s. 554.

³⁷ *Ibid.*: 554.

všeobecně ve vzdělaném světě s nejskvělejším úspěchem...“³⁸ Na opakujících se válečných či bojových obrazech dále Palacký poukazuje na jednotvárnost obsahu, kterou se nedaří rozbít ani vkládáním epizod. Taktéž osnovu vypravování označuje za nedbalou, a to tak příliš, „že mnohý zpěv může být pokládán skoro jen za agregat básnických obrazů.“³⁹ Touto větou Palacký dokončuje svá zdůvodnění nemožnosti esteticky hodnotit jednotlivé básně RK a přechází k rozboru obrazů a scén. Zatímco epické básně považuje za „nezajímavé“, jejich jednotlivosti chválí pro sílu, původnost a živost. Chvályhodně se vyjadřuje i o lyrických písních. Pokládá je za nepřekonatelné pro hloubku jejich citu a také rozmanitost, kterou tak moc postrádal ve zpěvech historických.

Jednotlivými soudy shrnuje kvalitu veškeré poezie RK: „*Jest snad zbytečno poznamenati, jaký šlechetný duch a ton provívá všemi básněmi tohoto rukopisu; v celé sbírce není nic sprostého, všedního nebo nízkého; žádné lapání po cizí ozdobě, jakož i žádný sprostáčky výraz. Vše má ráz silné, nezkažené přírody a duševní ušlechtilosti, která se zjevuje bez nároků, a přece jako vyšší zjev, všude úctu vzbuzuje.*“⁴⁰ Svými argumenty oslabil Palacký rukopisu funkci historicko-dokumentární a zvýraznil stránku estetickou.

Palackého studie je poslední z řady projevů, které jsou určující pro období prvních reakcí na objevení a vydání RK. Nález rukopisu přestává být žhavou senzací a pozornost se zaměřuje na samotné dílo, které se stává mnohem atraktivnějším než okolnosti jeho vzniku.

³⁸ Ibid.: 554.

³⁹ Ibid.: 554-555.

⁴⁰ Ibid.: 556.

4.1.2. Pavel Josef Šafařík: *Die königinhofer Handschrift. Einleitung zur Übersetzung*

Na Palackého rozbor volně navazuje studie Pavla Josefa Šafaříka *Die königinhofer Handschrift. Einleitung zur Übersetzung* z roku 1845 a studie Václava Bolemíra Nebeského *Kralodvorský rukopis* uveřejněná v *Časopise českého musea* 1852. V tomto období má RK již patrný vliv na českou tvorbu. Oba autoři tento fakt potvrdili a zkonstatovali, že vlivem toho se Rukopis stává součástí novočeské literatury. Pavel Josef Šafařík dokonce konstatuje, že ke zkvalitnění poezie básníků typu Čelakovského a Kollára došlo teprve v důsledku působení RK. Zatímco před objevem *Rukopisu Královédvorského* byly jejich básně pusté, po seznámení se se starobyloou památkou prošli básníci výraznou proměnou a jejich tvorba se stala velmi plodnou a hodnotnou.

Šafařík i Nebeský ve svých bádáních shodně vycházejí z již poněkolkáté zmiňované torzovitosti památky. Středem zájmu se opět stala poezie, na kterou je ale nahlíženo v širších souvislostech než u Dobrovského a Palackého. Rukopis řadí mezi lidové národní básnictví a popírají údajnou příbuznost umělé staročeské poezie, která se od stylu RK „*jako den a noc, jako země a nebe se liší.*“⁴¹

Šafařík porovnal obsahy jednotlivých epických básní s historickými prameny a na rozdíl od Palackého dospěl k názoru, že epické básně RK vznikaly ihned po událostech, o kterých vyprávějí. Svůj argument dokládá shodou v základních momentech vyprávěné látky a skutečnou historickou událostí. Drobné odlišnosti opomíjí, jelikož „*historická věrnost poezie spočívá v tom, že báseň odráží celkovou*

⁴¹ ŠAFAŘÍK, P. J. (1845): *Die königinhofer Handschrift. Einleitung zur Übersetzung*. In ŠAFAŘÍK, P. J., PALACKÝ, F.: *Gedichte aus Böhmens Vorzeit*. Praha, s. 25. (cituji podle NEBESKÝ, V. B. (1852): *Kralodvorský rukopis. Časopis českého museum*, 26, sv. 4, s. 166.)

situaci historické existence člověka.“⁴² Tímto závěrem je *Rukopis Královédvorský* natrvalo zasazen do lidové poezie, širšího kontextu slovanské folklórní poezie. Šafařík tuto skutečnost dokládá i versologickým rozbořem, kdy veškeré typy veršů objevující se v RK, shledal jako nejběžnější i pro písně srbské a ukrajinské. Příbuznost se srbskými písněmi potvrzuje i Nebeský: „*Dle našeho zdání nedají se epické básně Kralodvorského Rukopisu se žádným jiným úkazem literárním líp porovnat než s hrdinskými čili mužskými písněmi Srbů. [...] Jako se nářečí slovanská, čím dále je do minulosti stopujeme, tím více blíží, ačkoliv jich větve jen mluvozpytně a ne v památkách písemných ze společného jich pně vycházeti vidíme, tak i naše zpěvy národní, ježto se před sty lety u nás ozývaly znamenitou podobnost mají s písněmi sbratřených nám Srbův, kteréž se arci ještě u nich posud, jako před sty lety u nás ozývají, kdežto u nás ona síla básnická, ježto tyto líbezná a ušlechtilá zpěvy plodí, dávno již vymizela. Zdá se nám tedy býti věci nejpřirozenější, hledati obdoby tam, kde nám je příroda sama ukazuje, a nebudeme se jistě zajisté klamati, když se k zpěvům hrdinských bratří našich obrátíme, abychom z nich, jakožto z úkazu posud živého a před námi ležícího, poznali povahu, poměry a původ našich zpěvů národních, ježto se nám v šeru minulosti tají.“⁴³*

4.1.3 Václav Bolemír Nebeský: *Kralodvorský rukopis*

Václav Bolemír Nebeský se v souvislosti s RK zabývá specifíčností české dávnověké poezie v rámci slovanských lidových zpěvů (nespokojuje se s Šafaříkovým obecně slovanským kontextem). Onu výjimečnost si básně získaly

⁴² OTRUBA, M. (1968): Poezie, mýtus a hodnota. *Česká literatura*, 16, s. 371.

⁴³ NEBESKÝ, V. B. (1852): Kralodvorský rukopis. *Časopis českého museum*, 26, sv. 4, s. 134-135.

svými žánrovými strukturami, ve kterých se podle Nebeského odrážejí jednotlivé fáze historické vývoje. Výchozím bodem pomyslné časové osy se stal pohanský *Záboj*, od kterého doputujeme až k romantickému *Jaroslavovi*. Na rozdíl od Šafaříka, Nebeský shledává u básní vliv umělé poezie, což však podle vědce není na závalu. V tomto bodě se odklonil od předcházejících kritiků, kteří trvali na pevném rozdělení umělé a lidové tvorby.

Kritická studie Václava Bolemlíra Nebeského završuje období zkoumání RK jako nositele uměleckých nikoli historických hodnot. Torzovitost památky se ukázala být jedním z nejdůležitějších aspektů, jelikož vlivem snah o její zkompletování se básně dostávaly do nejrůznějších významových souvislostí, od kterých se posléze odvíjela míra estetické hodnoty.

4.2. RK(Z) jako mýtus

Rukopisné texty od svého nalezení nabízely dva způsoby čtení: na látku lze nahlížet z pohledu historického nebo poetického. Postupně se rozdíl mezi těmito způsoby stíraly a od 50. let 19. století je již patrná snaha číst památku jako průnik obou kontextů, jako mýtus (*„... jde o vzájemný poměr, v němž se estetická hodnota a hodnota historicko-dokumentární vzájemně vyvažují a podmiňují. Mýtus je zároveň jednotou hodnot, mezi nimi jsou tak pevné svazky a tak těsné vztahy, že až jedna znamená druhou“*⁴⁴) RK je poté schopen zároveň vypovídat o stavu středověkých kultur, ale i o poetickém rázu českého dávnověkého básnictví.

⁴⁴ OTRUBA, M. (1968): Poezie, mýtus a hodnota. *Česká literatura*, 16, s. 378.

Šafařík a Nebeský patří mezi první, kteří se tomuto pojetí přibližují. Aby RK naplnil funkci mýtu bezzbytku, je potřeba doložit jeho estetickou hodnotu, potažmo funkci. Oba autoři výše zmiňovaných studií tuto obsahovou složku nepopírají, ale ani nijak nedokazují. Šafařík to zdůvodňuje nedostatečnou literárněvědnou terminologií a strukturou poetických norem vůči látkám jiných společenských kultur. Dále také tvrdí, že nejdůležitější je samotný prožitek z básně, jelikož ten vám o ní nezprostředkuje sebelepší výklad. Ani Nebeský se nechtěl stavět mezi dílo a čtenáře, a proto dojem z textu nechává na recipientovi.

„Při Kralodv. Rukopise byla by to skutečně zbytečná práce, ze zákonníka aesthetického dokazovati a dotvrzovati patrnou a vítěznou jeho krásu a stavěti se za prostředníka mezi čtenáře a pěvce, jenž srdce k srdci pěje. Můželi filosof říci, že je pravda snadná, může ještě s větším právem krásovědec na to spoléhati, že je krása snadna, jmenovitě tak přirozená, nelíčená a sviží, jakou básně Kralodv. Ruko. vynikají. Není opravdu třeba pitevním nožem rozbírati ladné tyto plody, pod nímž by snadno útlý svůj život vydechly.“⁴⁵

„Popřením“ (nedoložením) estetické hodnoty díla však nepřímou podporují jeho estetickou funkci⁴⁶ - sílu, která tvoří onu estetickou hodnotu a která de facto umožňuje číst text jako mýtus, protože díky estetické funkci, jež je sjednocujícím prvkem všech písní obsažených v díle, získal RK určitou strukturu. *„Poezie RK musí být nejprve smyslem a celistvost poetického smyslu musí být uchována, protože jen takto může vstoupit do vyšší semiologické vazby mýtového typu. Jenom přítomnost estetické funkce udržuje tuto koherenci. Jakmile by RK nefungoval esteticky a přestal*

⁴⁵ NEBESKÝ, V. B. (1852): Kralodvorský rukopis. *Časopis českého museum*, 26, sv. 3, s. 139.

⁴⁶ více o estetické hodnotě a funkci viz: MUKAŘOVSKÝ, J. (1936): Estetická funkce, norma a hodnota jako sociální fakty. In: *Studie I.*, Brno: Host, 2007.

*být poezií, přestal by brzy být i „historií“, dokumentem o dávnověku, protože by přestal být mýtem.*⁴⁷

Estetické hodnocení je jediným typem kritiky, kdy vědce nezajímalo, zda je či není *Rukopis* pravý. Nehodnotí ho z historicko-dokumentárního hlediska, ale pouze v rámci estetických norem. Období hlavních rukopisných sporů datující se od poloviny 50. let 19. století (konkrétně od 1858 - tzv. Kuhův proces) se tak konstitovalo nezávisle na RK jako poezii, ale závisle na RK jako historickém dokumentu.

4.3. Specifičnost básní RK (*Záboje a Jaroslava*) podle V. B. Nebeského a J. E. Vocela⁴⁸

Jak jsme zde již nastínili, pohled na RKZ se od jeho objevu postupně měnil z čistě historického na umělecký. Zpočátku docházelo k rozlišování čistě přírodní poezie a poezie umělé, v níž byl patrný cizí vliv⁴⁹. Nebeský správně podotkl, že nelze striktně rozlišovat umělou a lidovou poezii. Pověšim si, že i v „naivní“ poezii se postupně ustálila, „*jakási zásoba stálých a hotových forem, obratů a obrazů básnických, kterážto technika skládání takové usnadňuje.*“⁵⁰

„Co poezii RK dalo v první řadě její zvláštní český ráz a čím se osobitě vyznačuje mezi ostatním slovanským lidovým zpěvem, jsou podle Nebeského vývojové proměny, jimiž prošla. V nich se odrážejí historické podmínky její existence, zvláště

⁴⁷ OTRUBA, M. (1968): Poezie, mýtus a hodnota. *Česká literatura*, 16, s. 376.

⁴⁸ Studie J. E. Vocela primárně do námi zkoumaného období nepatří (vyšla v r. 1854). Dovolujeme si ji zde uveřejnit z důvodu její návaznosti na práci V. B. Nebeského.

⁴⁹ Jde o látky, jež se vyskytují i např. v Kosmově nebo Dalimilově kronice v pozměněné (např. prozaické) podobě.

⁵⁰ NEBESKÝ, V. B. (1853): Kralodvorský rukopis. *Časopis českého museum*, 27, sv. 2, s. 370.

*patrné od chvíle, kdy tato národní větev české slovesnosti koexistuje spolu s větví západní.*⁵¹

Budeme-li konkrétní a vztáhneme-li tento výrok na básně *Jaroslav a Záboj*, stanou se pro nás ukázkovým příkladem doby pohanské (*Záboj*) a obrazu Čech, kdy se čistý pohanský duch národa setkal křesťanstvím (*Jaroslav*). „*Ležít zajisté mezi Zábojem a Jaroslavem snad půl tisíciletí, a kdežto v onom zpěvu bujná síla původního bezprostředního ducha básnického neskrocenou mocí přirozenou bouří a obraz nám podává jarého života hrdinského a názoru pohanského, jeví se nám v Jaroslavu hluboké vědomí křesťanské a to v díle básnickém, v němž bohatý duch umělosti skrocen a k souměrným formám ušlechtěn jest. K Záboji blíží se Čestmír, k Jaroslavu poněkud Oldřich, kdežto Beneš Hermanov přechod činí od hrdinského zpěvu k historické písni národní, a Ludiše a Lubor obsahem svým a poněkud i způsobem k rytířskému básnění a oslavování kusů a běhů rytířských směřuje.*“⁵²

Z úryvku Nebeského studie zřetelně vyplývá, že lidové básnictví v RK vyznačující se bezprostředností a „jadrností“ náleží básním z pohanské doby, zatímco umělá poezie typická svou kultivovaností a jemností připadá období křesťanskému.

S Nebeského teorií se plně ztotožňuje i Vocel. „*Na konci XIII. stol. vzdělanost západních národů, na živlu romantickém založená, do vlasti naší vnikati a vyššími vrstvami společnosti hýbati počala. Tenkráte vyvíjelo se v sousedních Němcích umělé básnictví, rozdílné od dávnějších prstonárodních vzorů, jichžto nejskvělejší památky se v básních „Nibelungen-lied“ a „Gudrun“ zachovaly. [...] Umělé*

⁵¹ OTRUBA, M., ed. (1969): *Rukopisy královédvorský a zelenohorský. Dnešní stav poznání 1.* Praha: Academia, s. 97.

⁵² NEBESKÝ, V. B. (1853): Kralodvorský rukopis. *Časopis českého museum*, 27, sv. 2, s. 388.

básnictví pouští volnou uzdu fantazii, libujíc sobě v obrazech nadobyčejných, v pestrém líčení a popisování: pročez aby tím větší, překvapující lesk propůjčilo plodům svým, zalétá rádo do říše bájek a do dalekých neznámých krajin. Dle těchto cizích vzorů řídila se i v Čechách básnická škola na konci XIII. věku povstalá. Plody její netoliko rýmem a formou svou, nýbrž i duchem od starších národních zpěvů rozdílny jsou. Opuštěn v nich přirozený národní směr i živel; básně tyto pohybují se jakoby v těžkém duchu jazyka a národu nepřiměřeném hávu.

Skladatel Jaroslava byl poněkud dotknut tímto cizím živlem; než jsa básník v plném velebném smyslu slova tohoto, a vycvičen v domácí, z prstonárodního ducha vzniklé škole básnické, přiozdobil pouze báseň svou dle nových oblíbených vzorů a nejušlechtlejším živlem středověkého romantismu, totiž ideou náboženskou ozářil a posvětil vznešený zpěv svůj.⁵³

Největší vliv na českou literaturu byl přisuzován Němcům, a proto si za Vocelovými výrazem „odporní živly“⁵⁴, o kterých mluvil v souvislosti se zanesením skvěle se vyvíjejícího českého básnictví, nelze snad ani jiný národ přestavit.

Začátek *Jaroslava* je podle Vocela jasným důkazem, že se jeho autor nechal inspirovat v „cizonárodních epických básních“⁵⁵, jako např. *Iliadě*, *Aeneis* nebo *Písni o Nibelunzích*. Ve všech zmiňovaných dílech se totiž v úvodních verších odráží celé téma básně, za kterým následuje přiblížení prostředí děje.

Vocel si v *Jaroslavovi* nejvíce cenil části básně týkající se „ukrutné žízivosti bojovníků.“ Přirovnává ji k četbě veršů Torquata Tassa, které však mají menší

⁵³ VOCEL, J. E. (1854): Aestetický význam básni kralodvorského rukopisu: Záboj a Jaroslav. *Časopis Musea království českého*, 28, sv. 3, s. 457-458.

⁵⁴ Ibid.: 458.

⁵⁵ Ibid.: 458.

estetický účinek. „*Toto oddělení zpěvu našeho plastickou živostí, básnickou silou, prostosrdečnou vroucností vyniká nad ostatní částky velkolepého celku a tvoří nejskvělejší perlu v pokladě básnictví českého. [...] V nesmrtelné básni, Osvobození Jerusalema opěvující, nalézá se nejповěstnější a nejvíce obdivované popsání hrozného vedra a kruté žízně, kteroužto křesťanské vojsko Jerusalem obléhající bylo trápeno. Ovšemže v popisu tomto velké množství podobenství, obrátů a obrazů podivuhodnou překypující silou fantasmie tvořených nás překvapuje, kdežto naše báseň vše jen prostým, avšak pravdivým, srdce živě a hluboce dojímajícím způsobem klade. Kdežto se skvělosti a boдрé pestrosti veršův Tassových obdivujeme, dojímá nás zajisté mocněji nelíčený výraz pravdy a zbožného hlubokého citu v našem Jaroslavu.*“⁵⁶

Osvobození Jeruzaléma není jedinou literární památkou, jejíž kvality podle Vocela *Jaroslav* předčí. Ve své studii připomněl i německými kritiky ceněného *Parsifala* od Wolframa z Echenbachu, který v porovnání s *Jaroslavem* vyznívá jako dílo nepřirozeně zapletené a v návaznosti motivů nedůsledné⁵⁷.

Záboje si Vocel všimá zejména v souvislosti se severskou ságou *Edda*. „*Blízká je myšlenka porovnatí tyto básně české dávnověkosti se zkazkami severních skaldův a bardův kaledonských. Zpěvy starší Eddy, jež Gejer zlomky obrovské a jako zkamenělé poesie nazývá, jsou tak rozdílny, od našich staročeských básní jako povaha germánského národu a slovanského. Báječné a hrdinské zpěvy básníkův severních vynikají smělostí a ohromností svou nad básněmi pěvců slovanských, nesou však na sobě divou povahu severo-germánského ducha, jenž příkře a neústupně vše vůli své podrobiti se snaží, a těkaje v oboru fantastičnosti, příšernosti a hrůzy*

⁵⁶ Ibid.: 462.

⁵⁷ více viz Ibid.: 467.

*málokdy útlým citem ke slastem přírody lne. Povaha slovanská, v básnictví jeho se zrcadlí, je původně měkčí, jemnější, přitulnější a čilejší než germánská. Válečné výpravy hrdin se konají jen k obraně proti vpádům cizincův; o výboji, ježto tak často předmětem severních básní jest, nenachází se v staročeských pověstech ani stopy.*⁵⁸

I v *Zábojovi* (potažmo v celém slovanském národu) tedy Vocel našel lepší kvality než u germánského lidu. Germánští hrdinové válčí v individuálním zájmu, zatímco *Záboj* (dále i *Beneš Heřmanův* a *Oldřich*) jde do boje za záchranu své vlasti. Tím, že hrdinům RK nejde primárně o sebe, ale o celý osud národa, vyznačují se podle Nebeského reálně uvěřitelným rysem lidskosti. „*Vše v ušlechtilých písniích těchto je jasné, ladné a souměrné, žádné mlhavé a všecku lidskou míru přesahující postavy se tu nevyskytují, ani hrůzné a kruté vášně, zrada a lest, což k. př. germánské pověsti tak krvavými činí, o nichž sám Gervinus praví, že jich hlavní živly jsou lest slabého proti násilí silného a žádost po výboji, zlatě a pokladech. Vedlo by nás to příliš daleko od cíle, kdybychom chtěli utěšenou tuto stránku Rukop. Kralodv. obšírněji rozebrati, a mimo to je látka tato tak bohatá a důležitá, že by zvláštního rozboru zasluhovala. Kdo názor světa a celý způsob cítění a smýšlení a vůbec celý soubor živlů duševních, jaké se jeví v básních dotčených, porovnal s pověstmi a starými výtvary básnickými jiných národů, radostně zajisté byl překvapen jasností a souměrností – svěžestí, outlostí, a plností duševního života, jaký se v Rukop. Kralodvorském zrcadlí. Nám se zdá, že nejlíp tu jeho vlastnost naznačíme pojmem souměrné čisté lidskosti.*“⁵⁹

Líčená divokost germánských kmenů ještě více podtrhuje jemnost Slovanů žijících v souladu s okolní přírodou, která jim je v boji s nepřáteli nápomocna.

⁵⁸ NEBESKÝ, V. B. (1853): Kralodvorský rukopis. *Časopis českého museum*, 27, sv. 2, s. 343-344.

⁵⁹ NEBESKÝ, V. B. (1852): Kralodvorský rukopis. *Časopis českého museum*, 26, sv. 3, s. 134-135.

*„... Aj, bratře, tito nám ničili modly,
tito nám káceli stromy
a plašili krahujce z lesů
Bozi nám zvítězit dají! ...*

*... Hučí divoká řeka,
vlna za vlnou se valí ;
hlučela všechna vojska,
skok a skok,
všechno se hnalo přes bouřící řeku.
Vody uchvátily mnoho cizích,
své blízké však přenesly
na druhý břeh ...“⁶⁰*

Zobrazovanou shodu přírody s lidskými ději Vocel označuje za jeden z typických literárních postupů národních slovanských výjevů. *„Souběžnost (paralelismus) dvou výjevů zde překrásně jest naznačena. [...] Zde se nám spolu obrazi názor, s nímžto se v prstonárodních slovanských básních často setkáváme, že totiž příroda podílu bere ve strastech a slastech lidu a jemu se mile ku pomoci propůjčuje.“*⁶¹

Nebeský rozdíl mezi slovanskou a germánskou poetikou viděl spíše než v zobrazení přírodního prostoru, v použití mytických obrazů. Německá poezie je podle něj oproti básním RK přeplněna nejrůznějšími fantastickými motivy.

„A tak ve všech zpěvích (RK) nalézáme jen přirozené a pozemské poměry; vše se děje lidskými silami a k účelům realním. Udatnost hrdiny, nadšeného láskou

⁶⁰ Zábaj a Slavoj [online]. In. BEDNÁŘ, K. (1961): *Rukopis královédvorský a Rukopis zelenohorský*. Praha: SNKLHU. Cit. 2011-07-22.

<<http://kix.fsv.cvut.cz/~gagan/jag/rukopisy/dokument/prevody/rkz-61/zaboj/zaboj.htm>>

⁶¹ VOCEL, J. E. (1854): Aestetický význam básni kralodvorského rukopisu: Zábaj a Jaroslav. *Časopis Musea království českého*, 28, sv. 3, s. 446-447.

*k vlasti, potírá vrahy a houbce, chtějí porobu uvaliti na národ; bohové mu arci vítězství dávají, musí však si je zjednati udatným ramenem, aniž mu pomáhá zbraň kouzelná aneb jiná moc nadpozemská, jako hrdinám před Trojí a rekům Nibelungů, ježto bojují pro krásnou ženu a pro tajné poklady a pomstu. Tato pravdivost a skutečnost poměrů a realnost úkolu, jež svíží a jadrný duch básníků národních nadchnouti dovedl přespanilou a překrásnou poesí, dává zpěvům Kralodvorským jakousi povahu více historickou než mytickou, arci ne v tom smyslu, že by holou historickou pravdu obsahovaly, nýbrž v tom, že nevybujněvše v báje pozemské a lidské rozměry a poměry zachovávají.*⁶²

Reálné vypodobnění hrdinský činů bez pomoci kouzelných nástrojů je tedy dalším důkazem o výjimečnosti básní RK oproti dávnověké literatuře jiných kultur.

Z Nebeského a Vocelovi studie vyplývá, že estetické rozborů 50. let 19. století zohledňují RK vůči jiným evropským národním písním. V opozici proti sobě stojí jemní hrdinové souznějící s přírodou (RK) a bojovníci, jejichž jediným cílem bylo obohatit sama sebe na úkor slabších jedinců, nejčastěji za přispění prostředků s magickou silou (*Píseň o Nibelunzích, Ilias*). *Rukopis Královédvorský* byl prostřednictvím svých básní vnímán jako ukázka nejskvostnějšího věku národa, jako dokument posilující národní vědomí Čechů. Byla zde patrná snaha ztotožnit se s osudy jednotlivých hrdinů, kteří neváhali jít do boje za záchranu vlastního národa, tak jako se o to snažili doboví vlastenci.

⁶² NEBESKÝ, V. B. (1852): Kralodvorský rukopis. *Časopis českého museum*, 26, sv. 3, s. 136-137.

5. Reflexe RKZ jako odrazu české dávnověké minulosti ve studiích

J. H. Dambecka a J. G. Meinerta

Ovlivnění romantickým duchem, který se od počátku 19. století postupně šířil celou Evropou, trpěli vlastenci před rokem 1817 absencí českého starobylého eposu či básně. Toho využívali němečtí vědci, kteří tak poukazovali na kulturní (a zvláště pak literární) nesamostatnost české společnosti v rámci celé Habsburské monarchie. Pocit české méněcennosti a snahu o vyvrácení malosti české kultury potvrzoval ve své recenzi na objev RK J. G. Meinert: *„Čechové, praví, dosud bolestně nesli svou chudobu na původní a národní památky starého básnictví. Nemohliť se zajisté, abychom dále nazpět nešli, z 13. století, ježto Němcům mnohý květ milostné písne a zpěvy o Nibelungách aneb alespoň jich spracování poskytuje, něčím jiným vykázaťi, nežli nedávno nalezenou a k tomu kusou písni milostnou. Bylo však jen třeba čísti první listy jich Kosmy, jenž před r. 1125 mytickou historii svého národu „z úst starců“ (ze zkázek a písni) snesl a spracoval; bylo třeba jen s učeným Dobrovským [...] poukázaťi na určitá svědectví o příležitostných písniích národních a mohlo se směle tvrditi: že národ, jenž hluboký cit a ohebný jazyk, prosté mravy, orbu a vyvinuté náboženství (okolo r. 550) do romantické vlasti Bojů s sebou přinesl a je s vytrvalou horlivostí ačkoliv marně hájil, již od počátku svého vystoupení na jeviště dějin nejvnitřnější svůj život ve zpěvích vyléval, a že on toho nejmenší vinu nese, když se myslí, že tento dlouho strádaný poklad na zmar přišel aneb že ho ani nestávalo.“*⁶³

⁶³ Cituji podle NEBESKÝ, V. B. (1852): Kralodvorský rukopis. *Časopis českého museum*, 26, sv. 4, s. 147-148.

Meinert ve své stati nepoužil srovnání s německým eposem *Píseň o Nibelunzích*⁶⁴ náhodně. Čím byly pro český národ RKZ, tím byla pro Němce PN. V obou látkách národy spatřovaly důkaz o své mnohasetleté národní identitě a kulturní vyspělosti. Texty byly shodně pokládány za torza původního, mnohem obsáhlejšího cyklu, který obsahoval různé typy básní. RK stejně jako PN odkazovala k ústní lidové slovesnosti (výjimku tvoří báseň *Jaroslav*). „*Naše zpěvy dějepravné se nevyvinuly v epos národní, nýbrž zůstaly v prvotní své formě pouhých písní hrdinských. Příčiny toho nacházíme hlavně v tom, že se nám nedostává bohatého takového kruhu epického, jaký měli ku př. Řekové ve svých skázkách o výpravě Trojanské, této jich arciudálosti z doby hrdinsko-mythické, kteroužto událostí tato jich doba se dovršila a ukončila, jakož se i ve zpěvích o ní celá jich síla národního básnictví epického soustředila a horovala, tak že písně jiné jako jednotliví potůčkové ve dvou veleproudech epiky Homérovy zanikly aneb dokonce zapráhly. Náš zpěv epický se rozptýlil na jednotlivých událostech a síla našeho básnictví národního nerozvinula se v bohatý epický kruh zkázek a pověstí, což by se snad bylo stalo, kdyby duševní život u nás se byl samostatně ze sebe vyvíjel a nebyl býval přetřován mocnými živly cizími (rozuměj německými).*“⁶⁵

Meinert nebyl jediný, kdo informoval německy mluvící obyvatele monarchie o objevu RK. Již o rok dříve (1818) se o estetický rozbor RK pokusil J. H. Dambeck v časopise *Hesperus*⁶⁶. Zájem obou estetiků dokládá typický rys první obrozenecké vlny - shodu českých a německých učenců ve vědeckých i literárních otázkách.

⁶⁴ Dále budeme používat zkratku PN

⁶⁵ NEBESKÝ, V. B. (1852): Kralodvorský rukopis. *Časopis českého museum*, 26, sv. 4, s. 141.

⁶⁶ Oba německé estetiky zmiňujeme již v kapitole *Interpretace RKZ* na s. 19.

5.1. J. H. Dambeck: *Entdeckte altböhmische Gedichte*

Dambeck ve studii vycházel z *Geschichte der böhmischen Sprache und ältern Literatur* a rozvinul Dobrovským vymyšlené charakterizační znaky vedoucí k jedinečnosti díla. Ve svém rozboru zůstával věrný zásadám klasicistní estetiky a na RK nahlížel z čistě racionálních hledisek. Ke kategoriím Kraft a Anmut (síla a půvab) přidal Natur, Eigentümlichkeit, Grösse, zarte Innigkeit a Einfalt (příroda, zvláštnost, velikost, jemná „smyslovost“ a jednoduchost). Přítomností těchto kategorií se Dambeck snažil dopátrat podstaty patosu v RK. Chtěl postihnout „složky způsobující neopakovatelnost básnického obsahu i monumentalitu výrazu“⁶⁷.

O ohlasech na Dambeckovu studii není bohužel mnoho zpráv. Zmínku, která se nám podařila dohledat, jsme našli v Nebeského *Kralodvorském rukopisu* z roku 1852.

„První hlas o něm po jeho vyjití pronesl tehdejší prof. estetiky na univerzitě Pražské, Dambeck v časopise *Hesperus* (1818, č. 71). Hlavní obsah nadšené chvály, jakouž Dambeckův článek oplývá, podali jsme již na začátku svého pojednání v poznámenání 2) (pozn. NEBESKÝ, V. B. (1852): Kralodvorský rukopis. *Časopis českého museum*, 26, sv. 3, s. 128.), kde jsme Kopitarův poměr k našemu rukopisu vylíčili. Co jsme tam pod jménem Kopitarovým uvedli, patří vlastně Dambeckovi; Kopitar dal totiž jeho článek otisknouti v časopise: *Erneuerte vaterländische Blätter*, a ani slovem se nezmínil o pravém původci, jakoby od něho samého pocházel. Nemát ostatně Dambeckův článek vyšší ceny, a může se toliko považovati za nadšené a laskavé doporučení slavných básní Kralodvorských obecnstvu.“⁶⁸

⁶⁷ HEŘMAN, M. (1966): K prvním německým pokusům o estetické hodnocení Rukopisu královédvorského. *Česká literatura*, roč. 14, č. 5/6, s. 460.

⁶⁸ NEBESKÝ, V. B. (1852): Kralodvorský rukopis. *Časopis českého museum*, 26, sv. 4, s. 146.

5.2. J. G. Meinert: *Über die Königinhofer Handschrift*

J. G. Meinert odmítal v závislosti na herderovských myšlenkách silné vlastenectví a nenávisť mezi jednotlivými národy. Na rozdíl od většiny německé pražské inteligence udržoval s českými obrozenci úzké kontakty. Důkazem je i jeho četná korespondence s Dobrovským⁶⁹

Meinert o pravosti RK nepochyboval a našel v ní doklad „*prastarého vnitřního, citového života českého národa*“⁷⁰. Shodně s Dobrovským (nejspíše i v závislosti na společném dopisování), odhaduje původ textu na přelom 13. a 14. století.

Oproti Dambeckovi rozebíral RK v duchu romantických zásad. Rozum a racionalitu odsunul do pozadí a na básně nahlížel zejména prostřednictvím vlastního individuálního prožitku. Ve své kritice (shodně s ostatními teoretiky) rozdělil písně RK do určitých skupin. Na rozdíl od Palackého a jeho pokračovatelů se však vyhnul dělení na tři základní typy (písně epické, lyrickoepické a lyrické) a v závislosti na již zmiňovaném romantickém přístupu roztřídil jednotlivé fragmenty z hlediska jejich „*rozdílného působení na lidskou mysl, [...] na krásné a vznešené*“⁷¹. Básně rozlišil podle toho, zda jsou „hravé“ v duchu anakreontské poezie, zda se v nich odráží touha, nezměrný žal nebo mladická nerozváženost. Nejvíce oceňuje zpodobněnou bolest v lyrickoepických básních a pohnuté osudy rytířských hrdinů. U epických písní zejména zdůraznil schopnost „*spojovat nádheru*

⁶⁹ Dopisovali si od r. 1818 až do 1827. O RK nalezneme zmínky v korespondenci z let 1818- 1819

⁷⁰ HEŘMAN, M. (1966): K prvním německým pokusům o estetické hodnocení Rukopisu královédvorského. *Česká literatura*, roč. 14, č. 5/6, s.: 465.

⁷¹ *Ibid.*: 465.

básnického projevu s pocitem vlastenecké lásky pramenící z povědomí slavných událostí země a hrdinských činů“⁷².

Meinertova pochvalná kritika vyvolala v obrozeneckých kruzích nadšení. I s ohledem na přítomnost Dobrovského autority, jež se v *Über die Königihofers Handschrift* odráží, se tento spis stal později oporou pro obhájce starobylosti a pravosti RK.

Důležitost s jakou byla kritika přijata, dokazuje i fakt, že ještě v roce 1829, v předmluvě k vydání RK se Svoboda Meinertovi studie dovolává. „*Vzácná cena uchráněné této částky (RK) našla všude spravedlivou uznalost. Meinertovo svědectví, kterýžto sám obdařen jsa duchem básnickým [...] v dějepisné zprávě se uvádí. Též Dambeck, Meinertův nástupce v učitelství krasovědy na vysokých školách Pražských, vroucně a srdečně o tom promluvil v Hesperu, 1819.*“⁷³ (Povšimněte si chyby, které se Svoboda u datace Dambeckovi kritiky dopustil. *Entdeckte altböhmische Gedichte* vyšel v Hesperu v roce 1818. Tato chyba se objevuje ve všech vydání RK s touto předmluvou.). Taktéž V. B. Nebeský (1852) nezapomněl vážnost Meinertovi kritiky připomenout. „*Mnohem důležitější (než Dambeckovo) je pojednání Meinertovo; máť zajisté ještě podnes cenu a může se považovati za základ, na první počátek dosti dobrý a záslužný, v ocenění a vysvětlení slavných zbytků, ačkoliv se upříti nedá, že netuže do hloubi vniká a že někde v udání historických chybuje. Co se estetické stránky týče, nemáme posud lepšího pojednání, čímž ovšem říci nechceme, že by snad obsahovalo nějaký hlubší rozbor o podstatě, rázu a významu básní Kralodvorských. Čímž však článek Meinertův vyniká, jesti vřelost*

⁷² Ibid.: 465

⁷³ HANKA, V., SVOBODA, V. A., ed. (1829): *Kralodvorský rukopis*. Sbírká staročeských zpíevopravných básní, s niekoľika jinými staročeskými zpíevy. Königihofers handschrift. Sammlung altböhmischer Lyrách-epischer Gesänge, nebst andern altböhmischen Gedichten. Praha: J. G. Calve, s. 25.

*a jakási láska k předmětu, literární takt a humanitní, čilá a útlá mysl, jaká se v něm jeví.*⁷⁴

Je zajímavé, že Nebeský, i přes drobné chyby, kterých se Meinert dopustil, označil jeho kritiku za tu nejlepší, kterou jsme z hlediska estetického rozboru do té doby měli. Zcela tak opomíjí *Die altböhmischen Handschriften und ihre Kritik*, ve kterém se Palacký snažil dokázat nemožnost vyvázat písně RK z básnické stylizace a kde jako první povýšil estetickou stránku RK nad historickou. Svědčí to o schopnosti vlastenců uznat objektivní kvalitu německých studií. Nutně tudíž za německé statě nehledali „českou náhradu“ pojednávající o tom samém.

⁷⁴ NEBESKÝ, V. B. (1852): Kralodvorský rukopis. *Časopis českého museum*, 26, sv. 4, s. 146-147.

6. Překlady RKZ do cizích jazyků

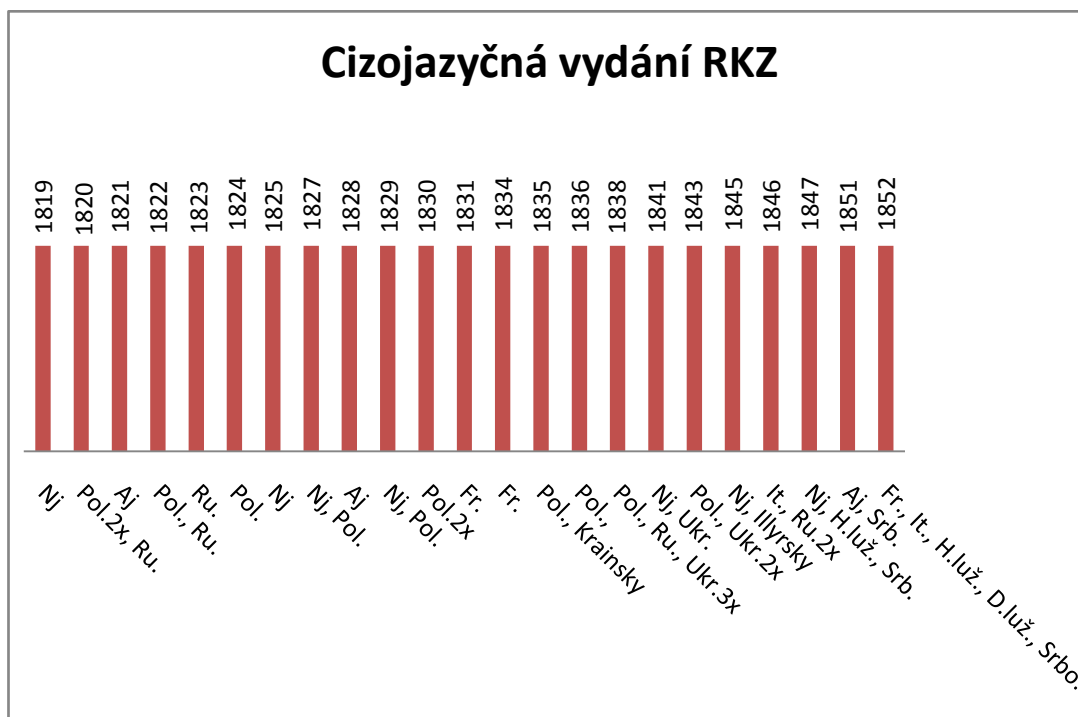
Brzy po svém objevení se RKZ začaly vydávat i v cizích literaturách. „*Neznáme opravdu příkladu, že by nějaký jiný plod staré básnické literatury národů novějších takového rozšíření byl dosáhl překládáním do jazyků tak mnohých a rozličných (abychom se vyhnuli nedorozumění, musíme podotknouti, že se tento náš výrok vztahuje pouze na plody národní poesie jako ku příkl. jsou sagy skandinávské, Nibelungy Němců, Beowulf Angličanů atd.). Pochybujeme, aby se ku příkl. romance Španělův o Cidu, zajisté jedna z nejrozšířenějších a nejslavnějších památek básnických druhu podobného, byly dočkaly posud tolikera překladů do jazyků mnohých, jako náš Kralod. Rukop.*“⁷⁵

První překlad RKZ byl do němčiny (Nj.). Zasloužil se o něj V. A. Svoboda v roce 1819. Další německé překlady následovaly záhy poté. Téměř všechny slovanské národy postupně vydaly RKZ celé anebo zveřejnily alespoň ukázkou písňe RK v nějaké literární monografii. (Jde o polštinu- Pol., ruštinu- Ru., ukrajinštinu- Ukr., srbštinu- Srb., horní a dolní lužickou srbštinu- H. luž./D. luž., srbochorvatštinu- Srbchor., bulharštinu- Bul., a jazyk krainský a ilyrský) RKZ dále vyšly v námi sledovaném období třikrát v angličtině (Aj.) a ve francouzštině (Fr.), a dvakrát v italštině (It.). Pro názornost uvádíme graf⁷⁶:

⁷⁵ NEBESKÝ, V. B. (1852): Kralodvorský rukopis. *Časopis českého museum*, 26, sv. 3, s. 127.

⁷⁶ zdroj: *Čtení a převody RKZ* [online]. Cit. 2011-07-16.

<<http://kix.fsv.cvut.cz/~gagan/jag/rukopisy/dokument/prevody/>>

Čeští vlastenci si každého překladu (a zvláště pak do slovanského jazyka) velmi všímali a komentovali jeho úroveň. Chtěli, aby lidé čtoucí překlad nevnímali RKZ pouze z čistě estetického hlediska, ale aby měli možnost látku ocenit i po stránce historické a filologické.

„Povinen tu zajisté jest překladatel, s největší šetrností k originálu se míti, a překladatel slovanský musí kromě toho i na tu okolnost ohled bráti, že má před sebou památku ryzího a zachovalejšího národního ducha slovanského, za kterouž příčinou by snad snaha, jazyk svůj, zajisté cizími vlivy mnohonásobně proměněný, co možná vpraviti ve způsob slovanštější od místa nebyla. [...] Při památce literární, jako je nás Rukopis Královodvorský, zasluhuje nejen stránka estetická, hlavně k dojmu na čtenáře hledící, slušného povšimnutí, ale i stránka filologická, archeologická a národní slovanská.“⁷⁷

⁷⁷ NEBESKÝ, V. B. (1853): Kralodvorský rukopis. *Časopis českého museum*, 27, sv. 1, s. 141.

6.1. RKZ v ruštině

Prvním, kdo přeložil *Rukopisy* do ruštiny, byl v roce 1820 Alexandr Semenovič Šiškov, působící tehdy jako ministr osvěty a prezident akademie nauk v Petrohradě. Ve své práci se uchýlil k nezvyklé metodě. Byl natolik okouzlen použitým jazykem, který pokládal za ukázkou pravého slovanství, že se rozhodl ponechat téměř celé znění RKZ v originále a pouze obměnit staročeské koncovky za ruské. Toto počínání však vedlo ke snížení kvality překladu, protože v závislosti na rozdílném přízvuku, a potažmo celém veršování ruštiny a češtiny, nelze jednoduše ruská slova zaměňovat za česká. Šiškova pochybení si byli vědomi i čeští obrozenci, kteří mu způsob překladu vytkli, ale zároveň neopomněli ocenit jeho snahu.

“Nemůžeme arci si nevážiti této vlastnosti ruského jazyka, že určitý a pevný jeho ráz mu zabraňuje tak věrně a těsně lnouti ke každému jazyku; přílišná v tom ohledu ohebnost není dle našeho zdání naprostá přednost jazyka. Že však takové různosti mezi slovanskými nářečmi stává, musíme pro vzájemnost literární litovati, nemůže se však věc ta již odstati. Všechny pokusy přelívati a přetvořovati jazyky historické, v staletých památkách utkvělé, musejí se minouti se zdarem, ať se začínají a provádějí s jakýmkoliv úmyslem a dle zásad jakýchkoliv.”⁷⁸

O překlady RKZ do ruštiny se dále zasadili Ignacy Benedykt Rakowiecki (1822), Nikolaj Fedorovič Grammatin (1823, pouze RZ), Michail Ivanovič Kastorskij (1838, vytisknul RK cyrilicí) a Avdij Ivanovič Sokolov (1846).

Nejvíce oceňovaným ruským překladem spadajícím do námi zkoumaného období se stal překlad Nikolaje Vasiljeviče Berga v roce 1846. Berg stejně jako Šiškov oceňoval kvalitu české památky a její přínos pro vzájemné slovanství.

⁷⁸ NEBESKÝ, V. B. (1853): Kralodvorský rukopis. *Časopis českého museum*, 27, sv. 1, s. 117.

Na rozdíl od svého předchůdce si však uvědomoval prozodická omezení ruštiny a v překladu je plně zohlednil.

„Překládajícimu mně Rukopis Kralodvorský ruským veršem bylo první péčí šetřiti vždy samého čistého jazyka ruského. Za druhou práci jsem považoval zachovávat v překladu ohledem na originál co možnou věrnost. Při tom jsem zvláště pečoval, neklásti bez nejkrajnější potřeby zbytečných veršů. Plnost zvuků ruského jazyka a jeho vždy dlouhá slova stavěly mě v tom pádu nemalou překážku. Pak jsem pečoval o živost, poetičnost, sílu a hladkost veršů samých.“⁷⁹

Bergův překlad má kromě vysoké kvality ještě další pozitivum, přiložený přehled nejdůležitějších zpráv a výsledků bádání o RK od V. A. Svobody, F. Palackého a J. Šafaříka.

Rusové věnovali zvláštní pozornost i *Libušinu soudu*, ve kterém viděli nejstarší právníkou slovanskou památku. Zarážel je však stupeň právníkové vyspělosti, který je ve fragmentu líčen. Soudili, že takový vývoj mohou zaznamenat pouze vyspělá společenství, která ale nemůžeme přisuzovat pohanské době. Čeští buditelé jim oponovali, že v žádném případě nelze dokázat, na jaké úrovni naše tehdejší pohanské soudnictví bylo. Dále upozorňovali, že není jisté, zda Libuše nepředstavuje pouhou mytickou postavu našich pověstí a nikoliv opravdovou soudkyni, jak o ní smýšleli ruští teoretici. Současně ale dodávali, že nemůžeme Libuši odepírat historický základ, přestože zmínka o ní se v rámci pověsti objevila např. v *Kosmově kronice* a nápodobu bájného vévody a jeho dcer lze nalézt i v pověstech jiných slovanských národů (např. polský Krakus a Wanda). Oproti pověsti v *Kosmově kronice* se totiž látka RZ např. vyhýbá vyprávění o Libušiných bájných sestřích, a tudíž má více pravdivého základu než zmiňovaná kronika.

⁷⁹ Ibid.: 121.

6.2 RKZ v ukrajinském jazyce (maloruštině)

Ukrajínští teoretici nezůstali v nadšení z RKZ oproti ruským sousedům pozadu. Přesto v ukrajinštině (tehdejší maloruštině) nevznikl tak kvalitní překlad jako od Berga. „Leč ještě dříve Siemieňského zabral se do převodu Rukopisu Kralodvorského na rusinském nářečí (t. j. haličsko-ruském) Markian Ruslan Šaškievič, byl však bolestnou sevřen chorobou, nedokončil jej, dokončiti však přislubuje, k čemuž mu srdečně dobrého přejeme zdraví! Mezi tím časem důmyslným Dalibor Nikolič Vahylevič chtěje škodu nemoci rodáka svého povstalou nahraditi, chopil se péra i maje valnou slovanštiny známost, celý svůj věrný, právě doslovný překlad ku konci dovedl.“⁸⁰ Nebeský k citované Koubkově studii v roce 1853 podotkl: „Posud však nevyšel ani Vahylevičův ani Šaškievičův překlad celého Rukopisu a neznáme dalšího jejich osudu.“⁸¹

V Hankově předmluvě k RKZ z roku 1943 se dočítáme, že starobylost památku hodlal překládat i Alexandr S. Puškin. „Škoda že A. Puškin, právě když se k překládání připravoval, v souboji zahynul.“⁸²

Části RKZ do ukrajinštiny nakonec přeložili Markijan Semenovič Šaškievič (v roce 1838 písně *Kytice, Jelen, Opuštěná a Žežulice*), Ivan Vahylevič (1838, *Kytice, Růže, Opuštěná*), Jan Pravoslav Koubek (1938), Oleksandr Olexionovič Korsun (1841, *Růže*), Izmail Ivanovič Srezněvskij

⁸⁰ KOUBEK, J. P. (1838): O Kralodvorské Rukopisu s obzvláštním ohledem na jinოსlovanské překlady jeho. *Časopis českého museum*, 12, sv. 1, s. 367-368.

⁸¹ NEBESKÝ, V. B. (1853): Kralodvorský rukopis. *Časopis českého museum*, 27, sv. 1, s. 122.

⁸² HANKA, V., ed. (1843): *Rukopis kralodvorský a jiné výtečnější národní spěvoprávné básně*. Slovně i věrně v původním starém jazyku, s připojením polského, južno-ruského, illyrského, krainského, hornolužického, německého i anglického přeložení. Praha: nákladem vydavatelovým, s. 11.

(1843, *Žežulice, Skřivánek*), Jeremiáš Halka (1843, *Kytice, Jahody, Růže, Jelen*), Ambrosij Mohyla (1843, *Jelen, Opuštěná*).

6.3 RKZ v polštině

U Poláků nález RKZ taktéž vzbudil značný rozruch, a to zejména z toho důvodu, že Poláci žádnou svou starodávnou poezii neměli, a tudíž v RKZ viděli možnost „zaplnění mezery“ v jejich literární historii. „... zvláště pak náleželo Polákům, nejbližším Čechů pokrevencům a sousedům, již odedávna odhodlati se v tomto předmětu (překladu RKZ) ku práci; poněvadž, jakž vůbec povědomo, dřívější literatura polská docela žádných tohoto druhu nemá památek duševního dávných Poláků života, alespoň žádných takových, jež by se svým stářím mohly rovnati nebo blížiti ke starobylym osvěty pomníkům jinoslovanským, jmenovitě českým a ruským.“⁸³

K textům přistupovali, jakoby druhotně náležely i do jejich poezie. Předpokládali, že jejich památky by byly psané stejným jazykem jako RKZ nebo např. ruské *Slovo o pluku Igorově*. „Vaše drahá hříva, vaše zboží vzácné, jestliže nejprve vám, to po vás nejprve nám Polákům přináleží, jelikož vy jste tu hřívu svou, to zboží své našli i sebrali arci na půdě své, leč na zemi lechickoslovanské, ježto já jsem synem tak dobře, jako vy, a i ve mně, jak ve vás, vře ta samá krev lechickoslovanská. [...] Ano, ujišťuji vás, že kdyby šťastná náhoda nás tou samou měrou, jako vás byla obmyslila, dostavivši nám mluvících svědků naší dávné polskoslovanské osvěty, jakých vy máte, museli by oni jistě mluvití tím samým tokem

⁸³ KOUBEK, J. P. (1838): O Královské Rukopisu s obzvláštním ohledem na jinoslovanské překlady jeho. *Časopis českého museum*, 12, sv. 1, s. 364.

*i způsobem, jakým mluví vaši pradědové v Rukopisu Královodvorském ve Slově o pluku Igorově, v maloruských i srbských národních zpěvech, zvláště pak by se jich rozumování i cítění i forma, v níž obojí to se jeví, podobalo i rovnalo umu i citům i formám, jenžto se vám nyní tak věhlasným i srdcejemným hlaholem ozývají ve vaší svatyni Královodvorské, jelikož Poláci s Čechy v nejbližších odjakživa byli poměrech, jsouce oba velikou Lechů haluzí na velikánském štěpu slovanském, jakož všichni o těch věcech dobře víte, aniž mi třeba o tom slov šířiti.*⁸⁴

Polští buditelé viděli (pod vlivem významného polského lingvisty Samuela B. Lindeho, který tvrdil, že každým překladem se slovanská nářečí stávají kvalitnějšími a čistějšími) v převodu RKZ do polštiny možnost zdokonalit svůj jazyk a přiblížit ho tak např. řečtině nebo angličtině.

Je zajímavé, s jakou upřímností nízkou úroveň polštiny (potažmo i češtiny) popisoval J. P. Koubek, aniž by se snažil tuto skutečnost jakkoliv obhájit s ohledem na příslušnost k Habsburské monarchii. „Čistoty polštině (ba i češtině) nemálo třeba, ježto se ještě nedávno podobala konírně Augiášové, cizozemštinou zaneřáděné, jakýžto neřád nejčastěji nepotřebně se v ní nahrnoval; neb polština, majíc jako každá slovanská mluva, sama v sobě i druhých slovanských nářečích bohatý kapitál, nepotřebuje všude cizoty tam, kdež ona se pelešila, i kde se dosavad peleší.”⁸⁵

Prvním, kdo část RKZ (konkrétně *Beneše Heřmanův*) převedl do polštiny, byl v roce 1820 Kazimír Brodzinski. Mnohem většího zájmu se však dostalo *Libušině soudu*, který v Polsku vyšel díky Valentinu Skorochoodu Majejskému a pod záštitou J. B. Rakowieckého. Šlo totiž o první vydání RZ vůbec (na českém území

⁸⁴ Ibid.: 365.

⁸⁵ Ibid.: 366.

RZ nemohl vyjít s ohledem na Dobrovského kritiku jeho pravosti). Rakowiecky k vydání přidal ukázkou *Záboje* a pokusil se určit stáří některých písní RK (*Neklana* klade do 9. století a *Záboje* do 10. Století). Vydáním RZ a odmítnutím teorie, že písně RK veskrze pocházejí z 13. století si však proti sobě poštval J. Dobrovského, který na Rakowieckého vydání sepsal referát uveřejněný v *Jahrbücher der Literatur* (Víděň 1824, sv. 27, s. 100).

Polský rozbor RK z roku 1839, který u obrozenců vzbudil zvláštní pozornost, pochází z pera W. A. Maciejovského. Jako první si všiml písně *Jaroslav*, která svou krásou údajně převyšuje všechny významné básnické počiny Řeků, Římanů, Italů i strojenost *Ossiana*. *Záboje a Slavoj* považoval na rozdíl od českých teoretiků (zejména Palackého) za píseň pocházející z křesťanské doby, kdy se její autor pouze ve své mysli vrátil do dob pohanských. Svě tvrzení doložil slovem „obět“, které se v písni vyskytuje v sedmé sloce:

*...A všechny krahujce vyháněl z hájů,
a jaké bohy ctí v cizí zemi,
takovým se klanět nařizoval
i přinášet jim **obět'** ...⁸⁶*

Podle Maciejovského je toto slovo křesťanské, jelikož v pohanských dobách se podle něj pro toto označení používal termín „žertva“.

O ostatních drobnějších písní RK se Maciejovský vyjádřil jen letmo. Podotkl, že „*ačkoliv nám z toho oboru (písní milostných totiž) toliko v českém básnictví písně milostné pozůstaly, přece však berouce měřítko z podobnosti politického a soukromého života národů slovanských, která v každé i nejpodrobnější*

⁸⁶*Záboj a Slavoj* [online]. In. BEDNÁŘ, K. (1961): *Rukopis královédvorský a Rukopis zelenohorský*. Praha:SNKLHU. Cit. 2011-07-24.
<<http://kix.fsv.cvut.cz/~gagan/jag/rukopisy/dokument/prevody/rkz-61/zaboj/zaboj.htm>>

*zvláštnosti patrně se jeví, můžeme slušně zavíratí, že podobné písně, jakými se Čechové honosí, měli všichni slovanští národové.*⁸⁷

Zhodnocení snižující exkluzivitu památky se českým kruhům příliš nelíbilo. Jen neradi přiznali, že podobnými milostnými písněmi se mohou pochlubit i jiné národy. Na výjimečnosti RKZ přesto dále trvali z důvodu jejich starobylosti. *„Nemůže býti pochyby, že jak u nás, tak i u jiných národů slovanských některé písně národní se zachovaly, jichž původ ovšem výše sahá než písně Rukopisu Královského.*⁸⁸

Maciejovski ve své studii také uvedl, že písně RKZ primárně vznikly pro vyšší šlechtické stavy a mezi obyčejný lid se dostaly až později. Ani s tímto tvrzením nebyli čeští obrozenci příliš spokojeni. Podle nich nelze s jistotou určit, jak byla společnost v době vzniku písní rozvrstvena. Taktéž jim přišlo nepravděpodobné, že by milostné písně skládalo duchovenstvo, které se ve 12. a 13. století na vzniku textů nejčastěji podílelo. RKZ vnímali jako důkaz o ryzím básnickém umu obyčejných lidí, *„kterých se nebyla ještě dotkla žádná z těch skvrn, jež tak nazvaná civilizace často s sebou přináší.*⁸⁹

Údiv vlastenců, který s sebou přinesl Maciejovského nezáměr o drobné písně RKZ, se vystupňoval po shodném výroku Adama Mickiewicze ve *Vorlesungen über Slavische Literatur und Zustände* z roku 1849⁹⁰. *„Co o našem Rukopise Královského a o Libušině soudu Mickiewicz pronesl, je zajisté velmi povrchní*

⁸⁷ NEBESKÝ, V. B. (1853): Kralodvorský rukopis. *Časopis českého museum*, 27, sv. 1, s. 128.

⁸⁸ Ibid.: 129.

⁸⁹ Ibid.: 133.

⁹⁰ „Die lyrischen dichtungen der Königshofer Handschrift verdienen keine besondere aufmerksamkeit.“ Mickiewicz, A. (1849): *Vorlesungen über Slavische Literatur und Zustände*. sv. 1. Leipzig: Brodhaus und Avenarius, s. 117.

a chybné.“⁹¹ Mickiewiczova lhostejnost byla o to větší ranou, jelikož byl považován za jednoho z největších básníků tehdejší doby. Očekávalo se, že pro svůj umělecký cit vynese RKZ na piedestal slovanského národního básnictví.

Ve svých soudech se Mickiewicz blížeji zaobíral pouze písní *Jaroslav*. Ostatním se vyhýbal s odůvodněním, že nelze s jistotou prokázat jejich autentičnost.

Toto tvrzení je velmi zajímavé. Je to (s ohledem na námi dohledaný materiál) poprvé, kdy je o jednotlivých písních RK uvažováno zvlášť. Do té doby se na básně nahlíželo jako na celistvý soubor, který buď pochází z období kolem 13. století (nejčastější teorie) anebo je celé dílo podvrh. Naše vlastence tato varianta nenapadla.

Největší úcty se v Čechách těšil překlad RKZ Luciana Siemenského z roku 1836. Fragmenty se rozhodl pro lepší srozumitelnost a větší čtenářský zájem převést ve zcela veršované podobě. Ponaučil se totiž z „chyby“ Ludwika Nabelaka, který RKZ přeložil roku 1830 zcela ve znění české předlohy. Oč byl jeho překlad pečlivější, o to se bohužel setkal s menším zájmem veřejnosti, jelikož ta v té době dbala spíše na estetický vjem než na původnost. „*Nabelakův překlad je věrný, velmi věrný, ale jak těžko se do něho vpraviti! Na ten způsob se u nás nic nedaří, je zapotřebí harmonie pro ucho, tou drahou i líčení líp do duše se dostává;- jináče je to zvuk rozbitého zvonu.*“⁹²

Siemenski správně podotkl, že překládat básně jazykem věrnému odrazu předlohy je nemožné, jelikož by mu nikdo nerozuměl. Doložil to na příkladu autora RKZ, který se ve 13. století pokouší překládat Mickiewiczovi básně polštinou 19. století. I když by jeho snaha byla sebeúspěšnější, čtenáři by ji neocenili.

⁹¹ NEBESKÝ, V. B. (1853): Kralodvorský rukopis. *Časopis českého museum*, 27, sv. 1, s. 135.

⁹² *Ibid.*: 137.

Čeští buditelé tento způsob překladu neodsoudili. Zkonstatovali, že Siemenski učinil v dobré víře pouze to, co pro dobrý dojem RKZ u čtenářstva musel. Je to důkaz o jistém „polevení“ ochranných snah vlastenců vůči RKZ. Začali chápat, že je potřeba dílo přiblížit současným čtenářům, a nesnažit se jej „zakonzervovat“ v podobě, ve které byl fragment nalezen.

V doslovu Siemenského překladu nalezneme zajímavou zmínku o pokračující literární mystifikaci po vzoru RKZ. Lukáš Gołębiovski měl údajně objevit ve vazbě knihy z 16. století část RK, která v Hankově nalezeném fragmentu chyběla. Gołębiovski údajně přepis oné části Hankovi poslal, k tomu ale nikdy nedorazil. Touto příhodou se však nikdo z obrozenců příliš nezaobíral. Označili ji za omyl.

O polské překlady se kromě zmíněných lingvistů pokusili Józef Bogdan Zaleski (1822), Stefan Witwicki (1824), Kasper Ciegiewicz (1827), Leon Ulrich (1830), Andrzej Kucharski (1835), August Bielowski (1838) a Wojciech Cybulski (1843).

6.4. RKZ v jihoslovanských překladech

Do srbštiny části RKZ přeložili Milutin (1847) a redaktor Srbských letopisů Jovan Hadžič (Svetič). O překlad celého díla se zasadil v roce 1851 Dimitrij Petrovič (pseud. Slavko Zlatojevič), který několik let pobýval v Praze. Nalezneme ho v *Polyglottě kralodvorského rukopisu*⁹³.

⁹³ viz HANKA, V., ed. (1852): *Polyglotta kralodvorského rukopisu*. Text v původním i obnoveném pravopisu. Překlad: ruský, srbský, ilyrský, polský, hornolužický, vlaský, anglický, německý; ukázky

V ilyrském nářečí publikoval *Kytici, Růži, Jahody, Žezulici, Opuštěnou, Skřivánka, Zbyhoně a Jelena* Stanko Vraz (1845). Způsob jeho překladu se podobá Siemenskému. Taktéž dával přednost zvučnosti a líbivosti veršů před doslovným převodem. Celé dílo do ilyrštiny přeložil Ignác Berlič. Svou práci postupně uveřejňoval v srbském kalendáři *Novuredjeni naški kalendar* a poté vyšla hromadě v *Pollyglotě*.

Do slovinštiny (krainsky) přeložil *Kytici a Opuštěnou* Miha Kastelič. Poprvé tak učinil v roce 1835 a po přepracování v roce 1843.

Jakub Buk (1847) a Jan Arnošt Smoler (1852) přetlumočili RKZ do lužické srbštiny. Při své práci měli oproti jiným slovanským překladům výhodu. V lužické srbštině se dodnes používají jednoduché minulé časy aorist a imperfektum, které však v ostatních jazycích v průběhu historického vývoje zanikly, a proto je museli překladatelé opisovat jinými výrazy.

6.5 RKZ v angličtině

RKZ vzbudily zájem po celé Evropě. Jednou z prvních neslovanských zemí, kde o Rukopisech vyšla zmínka, byla Anglie. Stalo se tak zejména zásluhou lingvisty Johna Bowringa, který v roce 1828 okomentoval v *The foreign Quarterly Review* No. III. Jungmannovu *Historii literatury* a také zde uveřejnil překlady písní *Jelen a Beneš Heřmanův*. (Předpokládá se, že Bowring neuměl česky, a tudíž se s největší pravděpodobností setkal s Rukopisy skrze překlad německý.) O druhém vydání RKZ u nás (1829) Bowring informoval v roce 1830 v *The Westminster Review*

dolnolužického, maloruského, krainského, francouzského i bojarského. Praha: nákladem vydavatelovým, s. 221-314.

No. XXIV. článkem *Manuscript of the Queen's Court a collection of Old Bohemian lyrico-epic songs, with other ancient Bohemian songs*. V tomto článku všechny písně RK rozebral a přeložil *Ludiši, Žezulici, Kytici, Růži, Opuštěnou, Skřivánka a Jahody*, přičemž *Žezulici, Kytici, Růži, Opuštěnou a Skřivánka* představil čtenářům i v původním staročeském textu (Bowringův překlad přejal r. 1852 Hanka do *Polyglotty*, s. 641-646).

Potřetí se Bowring RKZ dotkl ve své monografii o české literatuře⁹⁴ z roku 1832, kde kromě *Oldřicha, Záboje, Čestmíra a Zbyhoně* představil všechny písně RK. V názorech na RK se nikterak nelišil od Dobrovského a je tedy zřejmé, že při psaní své monografie z Dobrovského studií vycházel. Poněkud úsměvným je Bowringův názor, že v písni *Žezulice* lze nalézt pozoruhodnou blízkost se španělskými baladami z dob arabské nadvlády. Bližší detaily však bohužel neuvádí. „*The remarkable affinity both in measure and manner between these and the spanish ballads during the moorish epoch will be very obvious at a glance.*“⁹⁵

Další, kdo anglickému čtenářstvu RKZ představil, byla Talvj (jde o pseudonym z počátečních písmen spisovatelčina jména Therese Albertine Luise von Jacob). Talvj vešla do podvědomí pro velmi zdařilý překlad srbských národních písní *Volklied der Serben übersetzt von Talvj*. Vlivem toho si nikdo v roce 1850 nedovolil (když vydala v New Yorku *Historical view of the languages and literature of Slavic nations* s kapitolou o RKZ) vůči její kritice na naši památku cokoli namítat. Její úsudek sice „*pochází ze snahy kritické, ale přece na základě důstojném založen*

⁹⁴ BOWRING, J. (1832): *Cheskian anthology: being of the poetical literature of Bohemia with translated specimes*. Londýn: Rowland Hunter, St. Paul's church-yard.

Na základě této monografie a první Bowringově studii vydal v Praze rytíř de Carro *Almanach de Carlsbad Prag 1834* s podtitulem: *De l'Épopée des Bohémes par M. John Bowring*

⁹⁵ BOWRING, J. (1832): *Cheskian anthology: being of the poetical literature of Bohemia with translated specimes*. Londýn: Rowland Hunter, St. Paul's church-yard, s. 14-15.

jest“⁹⁶. Talvj se nelíbilo, že RK postrádají objektivnost. Naše písně jsou podle jejího názoru příliš zaneseny lyrickými výlevy na úkor epických obrazů, a proto je národní básnictví západních Slovanů na nižší úrovni než jižních. S tímto tvrzením Nebeský nesouhlasil a odvolal se na Čelakovského předmluvu k *Ohlasům písní českých*. „*Nechceme se hádati s paní důmyslnou a učenou o plastiku a neplastiku básní Kralodvorských, co však se vůbec národního básnictví týče, uvedeme tu slova znalce svrchovaného, nebožtíka našeho Čelakovského. Pravit' v předmluvě k Ohlasu písní českých: „Jsouť to liché a prázdné úsudky, zde onde slyšeti se dávající, o přednosti a výtečnosti národních písní slovanských jedněch před druhými, tak asi, dí-li kdo, že písně Slovanův východních nebo jižních daleko ony západních převyšují. Obrátivše tento úsudek, vyřkneme zároveň stejnou pravdu i nepravdu, neboť žádný kde žádných stránek přirovnávacích není, tu konci všemu přirovnání. Majít např. ruské a srbské písně krásy a půvaby do sebe, jakých naprosto neznají písně Čechův a Slovákův, chovajíť ale naproti tomu v sobě též české a slovenské písně vnady a pěknosti, jakých by nadarmo těchto někdo hledal. Slovem, každý takový spor, nebyl by nic jiného, než spor o přednost modrých a černých očí.“⁹⁷*

Posledním Angličanem, který se o RKZ zajímal v období do r. 1852, byl Albert Henry Wratislaw, syn českých vystěhovalců. Část RK (*Beneš Heřmanův, Jaroslav, Žezulice, Opuštěná, Skřivánek*) přeložil a uveřejnil již v roce 1849 ve výboru českého básnictví *Lyra czecho-slovanská. Bohemian poems, ancient and modern, translated from the original Slavonic, with an introductory essay, by A. H. Wratislaw* (Londýn, J. W. Parker, 1849). Celé dílo publikoval o tři roky později v *The Queen's Court Manuscript with other ancient Bohemian poems*,

⁹⁶ NEBESKÝ, V. B. (1853): Kralodvorský rukopis. *Časopis českého museum*, 27, sv. 1, s. 150.

⁹⁷ *Ibid.*: 151.

Translated from the Original Slavonic into english verse by A. H. Wratislaw (Cambridge, Metcalfe and Palmer 1852). Wratislawův překlad je rýmovaný a předlohy se drží jen volně. Úvod k monografii sestavil podle Šafaříkovi *Gedichte aus Böhmens Vorzeit*.

6.6. RKZ ve francouzštině

Ani ve Francii nezůstal nález RKZ bez povšimnutí. Překladům se postupně věnovali Claude Charles Fauriel (1831), Jean Jacques Ampère. (1834) a Frederic Gustav Eichhoff, který v r. 1839 vydal překlad *Záboje* pod názvem *Victoire de Zaboï* (nalezneme ho i v Hankově *Polyglottě*).

Eichhoff se zabíral i časovým ukotvením RK, jehož původ odhaduje na 13. století. Nejvíce pozornosti ve svém rozboru věnuje *Zábojovi*, kterého pokládá za odraz pohanské doby u nás. „*Z básní těchto, jichž uchvacující nadšenost se rovná k jejich spanilosti a prostotě přirozené vybereme onu, ježto svou důležitostí, barvou původní a svým stářím, jak se nám zdá, nejlíp se hodí, aby nám jediným rysem vylíčila povahu Čechů ještě pohanských. [...] Bud' si opravdivý základ její jakýkoliv, musíť báseň ta, svým vlastenectvím vynikající, Čechům v paměť uváděti rázný odpor jich předků, bránících svou svobodu a víru proti ukrutným nátiskům Germanů, jimž náboženství v oněch dobách tmy sloužilo jen za zástěru pro krvavé výboje. Rozměr*

krátký a živý líčí dobře pohnutí pěvcovo a působí libozvuk divý, jenž i ucho méně cvičené překvapuje.“⁹⁸

RKZ se věnoval i Edgar Quinet, francouzský historik a spisovatel. Jeho závěry o RKZ byly však natolik scestné (fragmenty považoval za „cikánské písně“), že se jimi nebudeme blížeji zaobírat.

6.7. RKZ v italštině

Prvním, kdo RKZ představil italským čtenářům, byl Cesare Cantu v roce 1846. Ukázkou *Jelena, Kytice, Záboje a Beneše Heřmanův* nalezneme v druhém díle *Della letteratura. Discorsi ed esempi in appoggio alla storia universale di Cesare Cantu* (Turín 1846, s. 676-690).

V Cantuově práci shledali vlastenci několik chyb, které je velmi pobouřili. „*Nevíme, opravdu, nač si mužové na slovo vzatí, jak říkáme po prostu, dělají zbytečně ostudu takovými povrchními a jalovými pracemi.*“⁹⁹ Většinu básní RK si totiž „dovolil“ zasadit do 12. století a *Beneše Heřmanův* dokonce do století patnáctého.

Úplného překladu se RKZ dočkal v roce 1852 zásluhou Felice Francesconiho, který jej uveřejnil v *Poesie nazionali lirico-epiche della boemia tratte dal codice di Králové Dvůr* (Praha 1852, s. 90). Francesconi patřil k překladatelům, pro které

⁹⁸ EICHHOFF, F. G. (1839): Victoire de Zaboï. In *Histoire de la langue et de la littérature des Slaves*. Paříž 1839, s. 260-261. Cituji podle: NEBESKÝ, V. B. (1853): Kralodvorský rukopis. *Časopis českého museum*, 27, sv. 1, s. 152-153.

⁹⁹ NEBESKÝ, V. B. (1853): Kralodvorský rukopis. *Časopis českého museum*, 27, sv. 1, s. 158.

byla na prvním místě krása verše a nikoliv doslovný překlad, a tudíž jeho přetlumočení nelze brát za doslovné.

6.8. RKZ v němčině

Pro Němce byla literární historie významnou součástí jejich kultury. Přestože si všímají i literatur jiných evropských národů, ke slovanské se stavějí poněkud odtažitě a nezaujatě. O RKZ se zmiňují jen letmo a velmi okrajově. Překlad a rozbor RKZ napsal v německém jazyce pouze V. A. Svoboda. Jelikož jde ale o Čecha, jeho práci zde rozebírat nebudeme.

V roce 1822 věnoval hrabě Štenberk RKZ se Svobodovým překladem J. W. Goethovi jako památku na básníkovu návštěvu Mariánských Lázní. Goetha dílo upoutalo. „*Objevení RK, který nás seznámil s neocenitelnými zbytky nejstarší doby, naplňuje nás nadějí, že se podobných památek najde více, o jejichž sdělení tím usilovněji žádáme, čím méně se zachovalo v národní písni podobných předkřesťanských, aneb z doby prvního křesťanství pocházejících projevů, tenkrátě ještě polonevzdělaného, však přesto nejjemnějším citům přístupného národa.*“¹⁰⁰

Velkou pozornost věnoval lyrickým písním RK. *Kytice* ho zaujala natolik, že se tuto báseň rozhodl přepracovat a zbavit ji tím disharmoničnosti. Svůj záměr provedl doplněním druhé strofy o dva verše a jejím přesunutím na závěr. Báseň tudíž končí dívčíným pádem do potoka:

¹⁰⁰ GAGAN, J. (1999): Goethe o RK [online]. Cit. 2011-07-20.
<<http://kix.fsv.cvut.cz/~gagan/jag/rukopisy/dokument/tentoden/goethe.htm>>

... Und so verfolgt sie
Das eilende Sträußchen,
Sie eilet vorauf ihm,
Versucht es zu fangen:
Da fällt, ach! Da fällt sie
Ins kühlige Wasser.¹⁰¹

V. A. Svobodovi se Goethovo počínání nelíbilo. V předmluvě k RK (1829) se dočteme, že tímto zásahem se lehce erotický ráz písně změnil na elegický. „*Der munter erotisme Ton des Originals wurde also durch Versetzung in elegischen verwandelt.*“¹⁰² Nebeský namítl, že Goethovi, jakožto skvělému básníkovi, nelze v jeho záměru nic vytknout, přesto měl ale více myslet na celkový význam písně. „*Goethe, sám skladatel písní nejvýtečnější, jakých vůbec německá literatura má, je zajisté znalec svrchovaný. Zdá se však přece, že mu obor národního básnictví slovanského méně znám byl a že tudíž při proměnách, v Kytici předsevzatých, příliš subjektivním citem svým se řídil [...] Kromě toho nezdá se nám píseň naše porušena, aby opravy potřebovala, vše plyne tak krásně a hladce, že nikde mezery pozorovati nelze.*“¹⁰³ Goethe se svým počínáním snažil dát *Kytici* pevnou formu a přiblížit ji tak německým básním, které se vyznačovaly pravidelným metrem. „*Takové pravidelnosti však způsob národních písní slovanských přísně nepožaduje. Rytmus hudební a onen jakési článkovitosti myšlének a obrátů bývají v nich důležitý moment, jemuž často ustupovati musí přísná pravidelnost metrická.*“¹⁰⁴

¹⁰¹ GOETHE, J. W. (1827): Sträußchen. In GOETHE, J. W.: *Gedichte*. Vollständige Ausgabe letzter Hand, [online]. Bd. 1-4. Stuttgart und Tübingen (Cotta). Cit. 2011-07-20.

< http://www.odysseetheater.com/goethe/texte/gedichte_fremde_sprachen.htm#_Toc4847829>

¹⁰² SVOBODA, V. A. (1829): Historisch-kritischer Vorbericht. In HANKA, V., SVOBODA, V. A., ed.: *Kralodvorský rukopis*. Sbírka staročeských zpívaných básní, s několika jinými staročeskými zpěvy. Königshofer handschrift. Sammlung altböhmischer lyrisch-epischer Gesänge, nebst andern altböhmischen Gedichten. Praha: J. G. Calve, s. 35.

¹⁰³ NEBESKÝ, V. B. (1853): Kralodvorský rukopis. *Časopis českého museum*, 27, sv. 1, s. 161, 163.

¹⁰⁴ *Ibid.*: 164.

Goethova přejímka *Kytice*, ač se nesetkala s přílišným nadšením, je mimo jiné důkazem o snaze vklínit RK do kulturní německé komunikace, čímž se nepřímo potvrdila umělecká hodnota památky.

Jediný, kdo se podle vlastenců v Německu zasadil o skutečně čtivé vydání RKZ, byl Moritz Hartmann, který v *Neuere gedichte von M. Hartmann* (Leipzig 1847) uveřejnil *Ludiši, Záboje, Beneše Heřmanův, Jelena, Žežulici, Opuštěnou a Růži*. Svým překladem se podobně jako Goethe snažil písňě připodobnit básním moderním (tehdy současným). Jeho počínání však obrozenci shovívavě přijali, jelikož nedopustil, aby svým zásahem zničil obsahovou stránku písní.

Moritz Hartmann byl poslední, koho jsme v této kapitole chtěli zmínit. Překlady RKZ, které jsme zde uvedli, vypovídají o pevném zakotvení památky v evropském (nejvíce však slovanském) kulturním modelu (1. poloviny) 19. století. Četné jinoslovanské překlady dokazují tendenci slovanských národů nalézt v RKZ „protiváhu“ zejména vůči starogermánské literatuře (konkrétně již zmiňované PN) a obhájit tak kulturní vzdělanost Slovanů. „*Radostné přijetí, jakého u nich došel (RK), je nám svědectvím patrným, že všickni kmenové slovanští ve zbytcích starého básnictví českého našli též i památku ryzí poesie všeslovanské z doby, kde ten samý duch, ještě nezměněný a nepodmaněný vlivem cizím, vanul v nich ve všech, bližších ještě jsoucích jedné a též kolébky své a žijících, abych řekl, ještě v duševní nedílnosti pravoslovanské.*“¹⁰⁵

¹⁰⁵ NEBESKÝ, V. B. (1852): Kralodvorský rukopis. *Časopis českého museum*, 26, sv. 3, s. 131.

7. Odraz RKZ v jiných uměleckých dílech

RKZ si nevěnovali pozornost pouze literární teoretici. Brzy po svém objevu začaly inspirovat nejen výtvarníky, ale i hudební skladatele a spisovatele.

Již v roce 1820 vydal malíř Antonín Machek *Dějiny české v obrazech kamenopisně vyvedených, představených od sjednocených umělcův akademie Pražské, s objasněním od V. Hanky*, ve kterých nalezneme litografie s výjevy z *Rukopisů* od Josefa Führicha (*Libušin soud* a *Tataři u Olomouce*), Leopolda Friese (*Poražení Sasů*) a J. Waltera (*Vyhnání Polanů*). Pražská výtvarná akademie vyhlásila v roce 1840 pro své žáky soutěž na téma *Libušin soud*. Je známo, že se jí zúčastnil i Josef Mánes. Jeho tehdejší kresby se bohužel nedochovaly. Znamé jsou však jeho ilustrace RKZ pocházejících z 50. let 19. století, které později zkompletoval v sešitovém vydání *Staročeských zpěvů hrdinských a milostných (Rukopis kralodvorský)*. Na Mánesa navázal Mikoláš Aleš cyklem *Vlast* a dále tzv. „generace Národního divadla“- výtvarníci J. Mařák, J. Tulka, J. Hellich. O zhudebnění RK se zasloužil Václav Jan Tomášek souborem šesti lyrických písní *Starožitné písně kralodvorského rukopisu*.

Vliv RKZ můžeme nalézt i v mnoha literárních dílech. Této problematice se věnuje i Dalibor Tureček ve studii *Máchova báseň Čech*, v níž se především snaží doložit hodnověrnost Máchova textu a dále také dokazuje spisovatelovu inspiraci v RK, *Ossianových zpěvech* a Homérově *Iliadě*.

Názory na ohlas RK v *Čechovi* se různí. Karel Sabina Máchovo ovlivnění *Rukopisem* potvrdil. Zpočátku se prý Mácha snažil být při svém básnění pouhým následovníkem poetického ducha RK, později ale přiznal, že mu je RK „jediným

a nejdůmyslnějším vzorem“¹⁰⁶. Podobnosti si dále všiml i Jan Voborník (1907), který kromě *Čecha* zmiňuje i jiné Máchovy texty: „*Ivan napodobuje báseň Ludiše a Lubor*, [...] *Ohlasy Rukopisů jsou dále: Vorlík, kde napodoben Záboj, Na úmrtí českého básníka (rovněž Záboj), Čech spojující vliv Jaroslava a Záboje a z části i Libušina soudu, Zpěvec, ohlas Jelena a Písň pod Vyšehradem, z písni pak „Zalká jinoch“*. Avšak zde už ohlas jen zdálí zní a píseň nabyla tvaru znamenitě původního, slohu ryze Máchovského.“¹⁰⁷ V opozici k těmto kladným tvrzením stojí názor Oldřicha Králíka, který v *Demistifikovat Máchu* píše, že v žádném z Máchových děl nelze vliv RK dokázat.

Odkaz na RK je však v *Čechovi* (jak dokazuje i Turečkova studie) více než zřejmý. Týká se především bojových scén, které Mácha líčí v souvislosti s bitvami objevujícími se v *Rukopisu* velmi podobně. Shodu nalezneme od podobné přírodní scenérie, přes vzájemnou konfrontaci proti sobě bojujících nepřátel, až po přirovnání hlavních bojovníků ke zvířeti. Dá se předpokládat, že nejspíše v duchu romantických hodnot chybí v závěru Máchovi básně oproti např. *Oldřichu a Boleslavovi* nebo *Čestmíru a Vlaslavovi* motiv válečné kořisti. Takovéto zakončení dává tušit snaze zpodobnit český národ jako udatný a schopný boje a nikoli jako společenství násilníků a „barbarů“.

¹⁰⁶ SABINA, K. (1912): Úvod povahopisný. In SABINA, K.: Články literárně dějepisné I. Praha: Jan Laichter, s. 17.

¹⁰⁷ VOBORNÍK, J. (1907): *Karel Hynek Mácha*. Praha: J. Otto, s. 24, 26.

Závěr

V diplomové práci jsme zmapovali první recepční vlnu *Rukopisu Královédvorského* a *Rukopisu Zelenohorského*. Na základě dobových materiálů jsme nastínili postupný proces začleňování RKZ do kulturní komunikace od první vyjité ukázky RK ve *Starobylych skládáních* až po přehled překladů tohoto díla do cizojazyčné literatury (od otázek týkajících se domnělých autorů, přes snahu určit stáří památky a její původ, až po vkořenění RKZ do celoevropské literatury).

RKZ se oproti jiným textům vykazuje protichůdným procesem mytizace. Dílo nabylo podoby mýtu již svým vznikem a teprve mnohem později se na něj začíná nahlížet věcným a objektivním pohledem. Materiály, které jsme z hlediska recepce zkoumali, spadají do období, kdy vlastenci veskrze pravost a původnost památky svými studii podporovali, čímž se snažili dokázat svébytnost české kultury. Patrná je zde zejména snaha oponovat nalezenými fragmenty německé *Písni o Nibelunzích*, která s RKZ vykazovala několik shodných rysů (torzovitost, odkaz k mnohasetleté kulturní tradici a odraz ústní slovesnosti dávnověku). Čeští buditelé i přes formální podobu obou látek považovali německý epos ve srovnání s RKZ za méně originální (a tudíž i kvalitní), jelikož je v něm zřetelnější vliv tzv. umělé poezie. Důkazem toho jsou citované články Václava Bolemíra Nebeského a Jana Erazima Vocela, které se nezaobírají pouze lexikální rovinou obou starobylych památek, ale všímají si i odlišností např. v charakterech jednajících postav či užití fantaskních motivů. Na pozadí těchto studií je tak možné vidět konstituování typického obrazu Slovana žijícího v souladu s přírodou a vykazujícího se pokorou vůči vyšším řádům.

Rukopis Královédvorský a *Rukopis Zelenohorský* tudíž v první recepční vlně nepředstavují pouze nástroj k uvědomění si vlastní národní existence a historické

svébytnosti, ale v závěru tohoto období se také staly texty, na jejichž základě vznikala novočeská literárně teoretická terminologie rozlišující pojem „umělá“ a „lidová“ (přírodní) poezie.

SEZNAM LITERATURY:

BOWRING, J. (1832): *Cheskian anthology: being of the poetical literature of Bohemia with translated specimes*. Londýn: Rowland Hunter, St. Paul's church-yard.

BRANDL, V. (1883): *Život Josefa Dobrovského*. Brno: Matice moravská.

HAMAN, A. (2007): *Trvání v proměně*. Praha: Arsci.

HANKA, V., ed. (1819): *Kralodvorský rukopis*. Sebrání lyricko-epických národních zpěvů, věrně v původním starém jazyku, též v obnoveném pro snadnější vyrozumění, s připojením německého přeložení Starobylých skládání. Díl zvláštní. Praha: Bohumil Haas a Josef Kraus.

HANKA, V., SVOBODA, V. A., ed. (1829): *Kralodvorský rukopis*. Sbírká staročeských zpíevu-pravnych básní, s několika jinými staročeskými zpěvy. Königinhofer handschrift. Sammlung altböhmischer lyrisch-epischer Gesänge, nebst andern altböhmischen Gedichten. Praha: J. G. Calve.

HANKA, V., ed. (1835): *Rukopis kralodvorský a jiné výtečnější národní zpěvopravné básně věrně v původním starém jazyku, též v obnoveném pro snadnější vyrozumění, s připojením ukázek polského a krainského přeložení*. Praha: nákladem vydavatelovým.

HANKA, V., ed. (1843): *Rukopis kralodvorský a jiné výtečnější národné zpěvopravné básně*. Slovně i věrně v původním starém jazyku, s připojením polského, južno-ruského, illyrského, krainského, hornolužického, německého i anglického přeložení. Praha: nákladem vydavatelovým.

HANKA, V., ed. (1852): *Polyglotta kralodvodrského rukopisu*. Text v původním i obnoveném pravopisu. Překlad: ruský, srbský, ilyrský, polský, hornolužický, vlaský, anglický, německý; ukázky dolnolužického, maloruského, krainského, francouzského i bojarského. Praha: nákladem vydavatelovým.

HANKA, V. (1818): *Starobylá skládanie*. Díl 2. Praha.

HEJDÁNEK, L. (2006): „Nepředmětnost“ a povaha textu. In BROUČKOVÁ, V.; FAKTOROVÁ, V.; MARTINEK, J.; SKALICKÝ, M. (ed.): *Dialog mezi filozofií a literaturou*. České Budějovice: nakl. Tomáš Halama.

- JEDLIČKA, B. (1953) *Josef Dobrovský: Výbor z díla*. Praha: SNKLHU.
- JUNGMANN, J. (1825): *Historie literatury české*. Praha: Antonín Straširypka.
- KRÁLÍK, O. (1969): *Demystifikovat Máchu*. Olomouc: Profil.
- KREJČOVÁ, I. (2010): Rukopis královédvorský a ohlas Písně o Nibelunzích. *Česká literatura* 58, č. 4.
- Literatura česká devatenáctého století*. Díl I. Od Dobrovského k Jungmannově škole básnické. Praha: J. Laichter 1911.
- Mickiewicz, A. (1849): *Vorlesungen über Slavische Literatur und Zustände*. sv. 1. Leipzig: Brodhaus und Avenarius.
- MUKAŘOVSKÝ, J. (1936): Estetická funkce, norma a hodnota jako sociální fakty. In: *Studie I.*, Brno: Host, 2007.
- OPELÍK, J. a kol. (2000): *Lexikon české literatury 3*, sv. II. (P-Ř). Praha: Academia.
- OTRUBA, M., ed. (1969): *Rukopisy královédvorský a zelenohorský. Dnešní stav poznání I*. Praha: Academia.
- PALACKÝ, F. (1829): Poznámky o Královédvorském rukopise. In ČECH, L., ed. (1902): *Spisy drobné*. Díl III. Spisy estetické a literární. Praha: Bursík a Kohout.
- PALACKÝ, F., ŠAFAŘÍK, P. J. (1840): *Die ältesten Denkmäler der böhmischen Sprache*. Praha: Kronberger a Řivnáč.
- PALACKÝ, F., ŠAFAŘÍK, P. J., ERBEN, K. J.: *Výbor z literatury české*. Díl 1. Praha: Kronberger a Řivnáč.
- SABINA, K. (1912): Úvod povahopisný. In SABINA, K.: *Články literárně dějepisné I*. Praha: Jan Laichter.
- TUREČEK, D (2011): *Máchova báseň Čech*. (práce vznikla v rámci projektu MSM 600 766 58 03 „Dějiny novější české literatury v nadnárodních kontextech“)
- VOBORNÍK, J. (1907): *Karel Hynek Mácha*. Praha: J. Otto.
- ZAJAC, P (2006): Konstrukty romantizmu v českej a slovenskej literatúre. In WIENDL, J (ed.): *Hledání literárních dějin v diskuzi*. Praha/Litomyšl: Paseka.

ZELENÝ, V. (1881): *Život Josefa Jungmanna*. Praha: Fr. A. Urbánek.

Periodika

HEŘMAN, M. (1966): K prvním německým pokusům o estetické hodnocení Rukopisu královédvorského. *Česká literatura*, roč. 14, č. 5/6.

CHMELENSKÝ, J. K. (1835) : Literatura česká. *Časopis českého museum*, 9, sv. 1.

JANKOVIČ, M. (2005): Otevřenost „díla“ a otevřenost „textu“. *Česká literatura*, roč. 53, č. 5.

JUNGMANN, J. (1832): Posudek o Tatrance, spisu pokračujícím, od G. Palkowiče. *Časopis českého museum*, 6, sv. 3.

KOUBEK, J. P. (1838): O Královédvorské Rukopisu s obzvláštním ohledem na jinosslovanské překlady jeho. *Časopis českého museum*, 12, sv. 1.

MENTZLOVÁ, D. (2010): Nález rukopisu zelenohorského. *Zprávy České společnosti rukopisné*, řada VII/5.

NEBESKÝ, V. B. (1852): Kralodvorský rukopis. *Časopis českého museum*, 26, sv. 3.

NEBESKÝ, V. B. (1852): Kralodvorský rukopis. *Časopis českého museum*, 26, sv. 4.

NEBESKÝ, V. B. (1853): Kralodvorský rukopis. *Časopis českého museum*, 27, sv. 1.

NEBESKÝ, V. B. (1853): Kralodvorský rukopis. *Časopis českého museum*, 27, sv. 2.

OTRUBA, M. (1968): Poezie, mýtus a hodnota. *Česká literatura*, roč. 16.

PALACKÝ, F. (1834): Literární zprávy a půtky. Časopisové čeští r. 1834. *Časopis českého museum*, 8, sv. 4.

VOCEL, J. E. (1854): Aestetický význam básní kralodvorského rukopisu: Záboj a Jaroslav. *Časopis Musea království českého*, 28, sv. 3.

VRĚTÁTKO, J. (1870): Vzájemné dopisy Václ. Hanky a Jos. Dobrovského. *Časopis Musea Království českého*, 44, sv. 3.

VRĚTÁTKO, J. (1870): Vzájemné dopisy Václ. Hanky a Jos. Dobrovského. *Časopis Musea Království českého*, 44, sv. 4.

Internetové zdroje

Čtení a převody RKZ [online]. Cit. 2011-07-16.

<http://kix.fsv.cvut.cz/~gagan/jag/rukopisy/dokument/prevody>.

ECO, U. (1962): *Otevřené dílo* [online]. Cit. 2011-07-12.

<http://cirkus-umberto.ic.cz/OperaAperta.pdf>.

GAGAN, J. (1999): Goethe o RK [online]. Cit. 2011-07-20.

<http://kix.fsv.cvut.cz/~gagan/jag/rukopisy/dokument/tentoden/goethe.htm>

GOETHE, J. W. (1827): Sträußchen. In GOETHE, J. W.: *Gedichte*. Vollständige Ausgabe letzter Hand, [online]. Bd. 1-4. Stuttgart und Tübingen (Cotta). Cit. 2011-07-20.

http://www.odysseetheater.com/goethe/texte/gedichte_fremde_sprachen.htm#_Toc4847829.

Záboj a Slavoj [online]. In. BEDNÁŘ, K. (1961): *Rukopis královédvorský a Rukopis zelenohorský*. Praha: SNKLHU. Cit. 2011-07-22.

<http://kix.fsv.cvut.cz/~gagan/jag/rukopisy/dokument/prevody/rkz-61/zaboj/zaboj.htm>

Přílohy:

Příloha č. 1: předmluva k samostatnému vydání RKZ: HANKA, V., ed. (1819): *Kralodworský rukopis*. Sebrání lyricko-epických národních zpěvů, věrně v původním starém jazyku, též v obnoveném pro snadnější vyrozumění, s připojením německého přeložení Starobylych skládání. Díl zvláštní. Praha: Bohumil Haas a Josef Kraus.

PŘIPOMENUTÍ.

*G*ako Řekové, Plavci Argonští, Hrdiny před Troj, a sedmero Řeků na bogistech Thebánských — jako tito svého Homéra, Aeschyla a Orfea našli; tak zpyjali naši Lumjrové a Zábogové slavné činy starobylych Hrdin, války knížat, krvaavé pútky zemanů, slasti a strasti lásky a giná podobná dobrodružství; toho nám poskytuje důkaz tento vyborný zlomek lyricko-epických nerymovaných národních zpěvů, o nichž právem Dobrovský ve své historii českého gazyka praví, že *Wšecko převyšují, co se posud starých básní našlo.*

Bylo to vloni dne 16. září co sem poklad ten v Králové Divoře ve sklepe v kostelní věži, přebjrage se v žižkovských střelák, našel. Na první pohled zdály se to býti latinské modlitby, ale gaká radost hnula srdcem mým, spatře že to česky, a gak zrostala radost ta, když sem ejm dále tjm vjse vybornosti

*

a přigemnosti nacházel! Přebudiž bohužel! že toho jen 12 malých listků a dva uzaucké praužky ostalo. Gest to na pergameně drobnaukau literau psáno, a podle literauidj P. Dobrowský, že to bylo mezi 1290 a 1310 přepisováno, skládáno pak zvlášt' některých kusů, mnohem dřívě. Tím více gest k politování nenahraditelná ztráta ostatní částky, která této zachráněné ani přirovnána býti nemůže; neboť celé sebrání záleželo nejméně ze tří knih, jakož vidíme z nápisů pozůstalých kapitol třetí knihy. Co v sobě první a druhá kniha zavjrala, nesnadno gest se domeysleti, protože žádných znání nezůstalo: nejspíše delší hrđinské zpěvy. Kdyby každá z těch 25 chybějících kapitol jen dvě básně byla obsahovala, tedy se již jen z třetí knihy 50 básní ztratilo!

*Kdo nám nyní povj gména Skladatelů? Kdo toho, který ge stakováu chutj v gedno sebral? Nezpjvalit' toliko mužj obecnj, mnohý statečný Rytjř básnil svau písň an meč a přjlbice v kautě spocjvali. Zdaž sám král Wáclav, otec Otokariuv (+ 1253) nezpjval? český? — a snad některé geho písne Němci sobě přeložili, gemu se tím zachováti chtjce. *) Zdaž nešťastný Záviš e*

**) J. G. Eccardi hist. stud. etym. p. 165.*

Wjtkowic, který 1292 stiat byl, zdaž on u wzenj nekterau částku těchto zpěwů nesložil? aneb snad sebránj toto sám nepořádal? Newidelli Hagek a snad i Balbjn rukopisy geho)? — Pročby Čech německy zpíwal? — Zpíwalť Lumjr ještě dijwe, a slowy i penjm pohybal Wysehrad i vše vlasti! Mámet' „Ha ty naše slunce!“ mámet' i pjsen Wogtěchowu.**)*

Temito Zpěwci a gich Pjsněmi pučolo se sjmē krásných wědomostj: neskonalau wnadu, neynevinněsj radost, neyvzneseněsj rozkoš wleřwali w život Národů. Mnohý ziwuk nám na wěky zasel: mnohé pjsně snad ještě w puchu tmawých a zasutých sklepů práchniwěgj, neboť málo co wzteku přepiaté horlívosti uslo.

Nalezený Rukopis kladu tuto pjsně od pjsmene gak na pergameně stogj, ge-

**) Tu mnoho rozliczných pjsnj slozil, neb byl muz dosti uczeny a wyborny zpiewak. Kronyka Hag.*

Ubi multas lepidasque in fortunae suae solatium cantiunculas, quas manuscriptis codicibus saepius inveni, composuit. Epit. hist, p. 296.

***) Starob. Sklad. djl I. str. 200. a III. 250.*

děné verše pro pohodlnost štendří na řádky rozdělití sem se osmělil. Pro lepší vyrozumění gazyka starého odsídlám na I. a II. díl Starob. Skládání, kdežto sem o neypotřebnějších věcech staročeské Gramatyky pojednání položil. Obnovené moře vyložení nedosáhlo a dosáhnouti nemůže důkladnosti a krásy původního čtení, neboť sem musel mimo jiné zvláště Dualy a zastaralé prosté minulé časy (Praeterita narrativa neb historica, též Part. pass. Præs. nedozjram, srazem, naplniema; Dat. pl. augm. Tatarowóm, Bohowóm &c.) což řeči nevyrovnané určitosti, různosti a živosti dodává, v množný počet, a djelem v složené minulé časy djelem v budoucej proměnití.

Ruské přeložení pro nedostatek písma zadržeti se muselo.

W Praze dne 16. září 1818.

HANKA.

příloha č. 2: předmluva k samostatnému vydání RKZ: HANKA, V., SVOBODA, V. A., ed. (1829): *Kralodvorský rukopis*. Sbíрка staročeských zpíevoprávných básní, s několika jinými staročeskými zpěvy. Königinhofer handschrift. Sammlung altböhmischer lyrisch-epischer Gesänge, nebst andern altböhmischen Gedichten. Praha: J. G. Calve.

P ř e d m l u w a .

Gako Řekové, Plawci Argoštj, Hrdinové před Trojau, a sedmero Reků na bogištjch Thebánských — gako tito swého Homéra, Aischyla, Orfea naležli: tak zpjwali naši Lumjrowé a Zábogowé slavné činy starobylých Hrdin, wálky knjžat, krvawé pútky zemanůw, slasti a strasti lásky, a giná podobná dobrodružstwj. Toho nám poskytuje důkaz tento wýborný zlomek lyricko-epických nerymowaných národajch zpěwů, gežto wšecko přewyšugj, co se posud starých básnj našlo.

Bylo to dne 16 zářj 1817, co sem poklad ten w Králowé Dwōře we sklepě w kostelnj wěži, přebjrage se w žižkowských střelách, našel. Na prwnj pohled zdály se mi to býti latinské modlitby, ale gaka radost hnula srdcem mým, an spatřjm, že to česky; a gak zrostala radost ta, když sem čjm dále. tjm wjce wýbornosti a přjgemnosti nacházel. Pře-

* *

XXIV

budiž bohužel! že toho gen dwanácte malých ljdkůw a dvě uzaučké praužky ostalo. Gest to na pergaméně drobňaukau literau psáno, a dle pjsma domnjwá se slowútný Dobrowský, že to bylo mezi 1290 — 1310 přepisowáno, skládáno pak, zwláště některých kusů, mnohem dřjwe. Tjm wjce gest k politowanj 'nenahraditelná ztráta ostatnj částky, kteráž této zachránéné ani přirownána býti nemůže; neboť celé sebránj záleželo neyméně ze třj knih, gakož widjme z nadpisů pozůstalých kapitol třetj knihy. Co w sobě prwnj a druhá kniha zawjrala, nesnadno gest se domysliti, proto — že žádných znánj nepozůstalo: neyspjše delšj hrdinské zpěwy. Kdyby každá z těch pět-mecjtma chybějicjch kapitol gen dvě básně byla obsahowala, tedy se giž gen z třetj knihy padesát básnj ztratilo!

Kdo nám nynj powj gména skladatelůw? Kdo toho, kterýž ge s takowau chutj w gedno sebral? Nezpjwalit' toliko muži obecnej, mnohý statečný Rytjř básnil swau pjsně, an meč a pjlbice w kautě spočjwali. Těmito Zpěwci a gich Pjsněmi pučelo se sjmě krásných wědomostj: neskonala w nadu, neynewinnějšj ra-

dost, neywznešenějšj rozkoš wléwali w žiwot Náródů. Mnohý zwuk nám na wěky zašel; mnohé pjsně snad geště w puchu tmawých a zasutých sklepůw práchniwěgj, neboť málo wztěku přepiaté horliwosti ušlo.

Wzácná cena uchráněné této částky našla všude sprawedliwau uznalost. Meiner-towo swědectwj, kterýžto, sám obdařen gsa duchom básnickým, we swé „Fylgie” pjsně okolj Kuhländchen nazwaného — u Bartešowa w Morawě — sebral, w děgopisné zprávě se uwodj. Též Dambek, Meinertůw nástupce w učitelstwj krásowědy na vysokých školách Pražských, wraucně a srdečně o tom promlu-wil w Hesperu, 1849. Wšak i cizince gala wzácná tato wnada, wznešený duch, genžto w pjsnjch těchto wane. Göthe, německých básnjků Nestor, wraucně chwálu gich častokráte pronesl; a statný zpěwec, přítel weškera starowěkého básněnj, Baron de la Motte Fouqué, gak nálezce tak překladatale těch zpěwů do němčiny wěncem básnj, nám oběma obětowa-ným, poctil, začěž mu zde neywřelegšj djky wzdáváme. Rusům wysoce učený přítel uměn a wěd, Minister wzdělanstwa i oswjcenj, Geho

Wznešenost Admirál Šiškow, tyto zpěwy gazykospřijzněných Čechů sám přewedl. Pro Polany ge překládal Brodzinski a Kucharski. Ano i hrdá Britannie obdiwuge nynj spanilost básnj těchto, an ge John Bowring w gazyku tohoto blahohrdého národu nynj pége.

Těž náš wyborný Tomášek, kterýžto pjsně Göthowy, Schillerowy a giných tak umně a wěrně w zwuky všemluwy, w hudbu, byl uwedl, zpjwal poslednjch šest pjsnj w duchu národu a starowěkosti. Stwůra ta mezi přemnohými wybornými tohoto mistra náležj k neywýbornějšim, neywýraznějšim.

Wše to ručj za vysokau cenu básnj těchto, gež z nowa milownjkům rodného básnjctwj podáwagjce, giž proto přjwětíwého ano i radostného gich přiwjtánj očekáwati smjme.

Nalezený Rukopis položen gest w prwnjm wydánj (w Praze u Boh. Háze a Joz. Krausa 1819 w 12.) pjsně od pjsmene, gakož na pergaméně stogj, gediné werše pro pohodlnost čtenářů w řádky rozdělěny gsau, kdežto w půwodnjm gako prosa všecko w hromadě psáno gest. Ale ani rozdelenj to všech obtjžnostj neodstranilo, ani omluwa, že obnowené moge

wyloženj nedosáhlo a dosáhnauti nemůže důkladnosti a krásy původnjho čtenj, neprospěla i nerozhorlila čtenáře, neboť wětšj djl, wždy gen wyloženjm spokogen gsa, po té newyrownané určitosti, ráznosti a žiwosti starého gazyka nezabažil. Z té tedy příčiny opuštěno gest obnowené wyloženj, i aby staré čtenj každému snadnějšj bylo, w určitéjšj prawopisu se klade, s nawrácenjm několika málo weršů w prawau mjru.

Formy gazyka Rukopisu Kralodworského a připogených zlomkůw básnickým swým rčenjm od staré prosy dosti patrně se dělj, a ačkoli Wacerad (in Matre Verborum) stárjm Rukopis Kralodworský daleko předčj, tak že žádného *rs* neb *rz* nezná *) nicméně nenacházejme w něm, gakožto w Grammatjku, žádného *a* po měkkých zwučkách, kteréhožto w onom básnjk dosti zhusta sobě užjwati dowolil, k. p. *wsia p̄ha* Oldr. 31; *obwlečenena bie wsia* Jar. 28, *ze wsia lesa* Čestm. 203; *wrazia* Oldr. 47; *bez hnutia* Ben. 62; *mati bozia* Jar. 8, 125, 159; *bursia* 11,

*) W Rukop. Kralodwor. gsau bez *rs*: *uderichu*, *uderi*, *zora*, *tuori*, *drewa*.

XXVIII

237, 260; nadieia 104, horsia 105, tuzsia 116, mecia 198, Vestonia 203; tucia 234, wisa 240, kublaieuca 276, 281; pustiasie Čestm. 10, stoia 50, 51, dusa 220; wieza Zbih. 91. Chyby pozdějšho přepisowatele zdagj se býti tyto: Jar. 14 zabili mjsto zabichu, 157 rozlehali mjsto rozlehachu, 244 wzezwuciali mjsto wzezwuciachu, 245 uderili mjsto uderichu; Oldr. houorsili mjsto houorsichu, protože formu tuto w giných mjstech gen za Coniunctiv stařj užjwali; w Jar. 278 srazistasta mjsto srazistasie.

K wyrozuměnj starého gazyka, nechtjce zde čtenáře grammatickými pravidly obtěžowati, odsjláme a radjme pilné čtánj „Mluwnice českého gazyka podlé Dobrowského, w Praze 1822 u Boh. Háze, kdežto se při každé příležitosti o zastaralostech gazyka příkladové přiwodj, a o pravidlech twořenj a skloňowánj, zvlášť w §§. 45, 92, 94, 97, 108, 111, 115, 124, 127, 134 a 135, se gedná a wyučje.

W. H.

Příloha č. 3: předmluva k samostatnému vydání RKZ: HANKA, V., ed. (1835): *Rukopis kralodvorský a jiné výtečnější národní zpěvoprávní básně věrně v původním starém jazyku, též v obnoveném pro snadnější vyrozumění, s připojením ukázek polského a krainského přeložení.* Praha: nákladem vydavatelovým.

PŘIPOMENUTJ.

Gako Řekové, Plawci Argonštj, Hrdiny před Trojau, a sedmero Řeků na bogišťch Thebánských, —gako tito swého Homéra, Aischyla a Orfea nalezli; tak zpjwali naši Lumjrowé a Zábogowé slawné činy starobylých hrdin, wálky kunjzat, krwawé pŭtky zemanů, slasti a strasti lásky a giná podobná dobrodružstwj; toho nám poskytuje důkaz tento výborný zlomek lyriccko-epických nerymowaných národnjch zpěwůw, o nichž právem Dobrowský we swé historii českého gazyka prawj, že **Wš e c k o** přewyšugj, co se posud starých básnj našlo.

Bylo to dne 16. zářj 1817, co sem poklad ten w Králowé Dwoře we sklepe w kostelnj wěži, přebjrage se w žižkowských střelách, našel. Na prwnj pohled zdály se to býti latinské modlitby, ale gaká radost hnula srdcem mým, spatře že to česky, a gak zrostala radost ta, když sem čjm dále tjm wjce výbornosti a přjgemnosti nachá-

IV

zel! Přebudiž bohu žel! že toho gen dwanáct malých ljdkûw a dwa uzaučké praužky ostalo. Gest to na pergameně drobnaunkau literau, gako zde přiložený snjmek, psáno, a podle liter saudj Pan Dobrowský, že to bylo mezi 1290 a 1310 přepisováno, skládáno, zvlášť některých kusů, mnohem dřjwe. Tjm wjce gest k politowánj nenahraditelná ztráta ostatnj částky, kteráž této zachráněné ani přirownána býti nemůže; neboť celé sebránj záleželo neyméně ze třj knih, gakož widjme z nadpisů pozůstalých kapitol třetj knihy. Co w sobě prwnj a druhá kniha zawjrala, nesnadno gest se domejšleti, protože žádných zdánj nezůstalo: nejspjše delšj hrdinské zpěwy. Kdyby každá z těch 25 chybějicjch kapitol gen dvě básně byla obsahowala, tedy se giž gen z třetj knihy 50 básnj ztratilo!

Kdo nám nynj powj gména skladatelů? Kdo toho, který ge s takowau chutj w gedno sebral? Nezpjwaliť toliko mužj obecni, mnohý statečný rytjř básnil swau pjsěň, au meč a přilbice w kautě spočjwali. Zdaž sám král Wáclaw, otec Otokarůw († 1253.) nezpjwal?

česky? — a snad některé jeho písně Němci sobě přeložili, gemu se tjm zachowati chtějí. Zdaž nešťastný Záwiše, Wjtkowic, léto 1290 sťat¹⁾ zdaž on u wězenj některau částku těchto zpěwů nesložil? aneb snad sebránj toto sám nepořádal? Newidělli Hagek a snad i Balbjn rukopisy jeho²⁾? — Pročby Čech německy zpjwal? — Zpjwalť Lumjr geště dřjwe, a slowy i pěnjm pohýbal Wyšehrad i wše vlasti! Mámeť: „Ha ty naše slunce!“ mámeť i pjseň Wogtěchowu.³⁾

Těmito zpěwci a gich písněmi pučelo se sjmě krásných wědomostj: ne-skonalau wnadu, neynewinněgšj radost, neywznešeněgšj rozkoš wléwali w žiwot národu. Mnohý zwuk nám na wěky zašel, mnohé písně snad geště w puchu tmawých a zasutých sklepů práchniwěgšj, neboť málo co wzteku přepiaté horliwosti ušlo.

1) Tu mnoho rozličných písnj složil, neb byl muž dosti učený, a wýborný zpiewák, *Kronyka Hagkowa List 261. str. obr.*

2) Ubi multas, lepidasque in fortunae suae solatium cantiunculas, quas manuscriptis vetustissimis in codicibus saepius inveni, composuit. *Epit. histor. pag. 296.*

3) Starob.Škl. ad. djl I. str 200. a III. 250.

VI

Wzácná cena uchráněné této částky nalezla všudy spravedliwau uznalost. Meinertowo swědectwj, kterýžto, sám obdařen gsa duchem básnickým, we swé „Fylgie“ pjsně okolj Kuhländchen nazwaného — u Bartošowa w Morawě — sebral, w děgepisné zprávě wydánj 1829 se uwodj. Též Dambek, Meinertůw nástupce w učitelstwj krasowědy na vysokých školách pražských, wraucně a srdečně o tom promluwil w Hesperu 1819. Wšak i cizince gala wzácná tato wnada, wznešený duch, genžto w pjsnjch těchto wane. Göthe německých básnjkůw Nestor, wraucně častokráte chwálu gich pronesl; a statný zpěwec, přítel weškera starowěkého básněnj, Baron de la Motte Fouqué, gak nálezoe tak překladatele těch zpěwů do němčiny, (Prof. Wácl. Swobodu, kterýž také děgepisnau zpráwu k wydánj 1829 učinil) wěncem básnj, nám oběma obětowaným, poctil, začež mu zde neywelegšj díky wzdáwáme. Rusům wysoce učený přítel uměn a wěd, Präsi-dent cjs. rus. Akademie, Geho Wznešenost Admiral Šiškow tyto zpěwy gazykozpřjzněných Čechůw sám přewedl.

Pro Rusjny přeložil ge Markian Ruslan Szaszkiewicz, pro Poláky Siemieński a Kucharski, a pro Krainy M. Kastelic. Ano i hrdá Britannie obdiwuge nynj spanilost básnj těchto, an ge John Bowring w gazyku tohoto blahohrdého národu nynj pěge.

Těž náš výborný Tomášek, kterýžto mnohé nowěgšj české pjsně tak umně a wěrně w zwuky všemluwy, w hudbu byl uwedl, zpjwal poslednjch šest pjsnj w duchu národu a starowěkosti. Stwůra ta, mezi přemnohými výbornými tohoto mistra, náležj k neyvýborněgšjm, neyvýrazněgšjm.

Nalezený rukopis poíožen gest (w Pr. u Boh. Háze a Joz. Krausa 1819 w 12. w prwnjm wydánj) pjsmě od pjsmene, gak na pergameně stogj, gediné werše pro pohodlnost čtenářůw w řádky rozděleny gsau, kdežto w půwodu gako prosa všecko w hromadě psáno. Ale ani rozdělenj to všech obtžnostj neodstranilo, ani omluwa, že obnowené moge wyloženj nedosáhlo a dosáhnauti nemůže důkladnosti a krásy půwodnjho čtenj, neprospěla i nerozhorlila čtenáře, neboť wětšj djl wždy gen wyloženjm spo-

VIII.

kogen gsa, po té newyrownané určitosti ráznošti a žiwosti starého gazyka neza-
bažil. Z té tedy přičiny, aby staré čte-
nj každému snadnějšj bylo, w určitěg-
šjm prawopisu se klade.

Formy gazyka Rukopisu Kralodwor-
ského a připogených zlomkůw básnj-
ckým swým rčenjm od staré prosy do-
sti patrně se dělj; a ačkoli Wacerad(in-
Matre Verborum, wiz Staročeské Glos-
sy w Pr. u Fetrlowé 1832 wydané) stá-
řjm Rukopis Kralodworský daleko před-
čj, tak že žádného *rs*, *rz*, nezná, nic-
méně nenacházjme w něm, gakožto w
Grammatjku, žádného *a* po měkkých
zwučkách, kteréhožto w onom básnjk
dosti zhusta užjwati sobě dowolil. 4)

Chyby pozdnějšjho přepisowatele
zdagj se býti: *Ja r. zabili* mjsto *zabi-*
chu; *rozlehali* mjsto *rozlehachu*; *wze-*
zwuciali mjsto *wzez>wuciachu*; *uderili*

4) k. p. *wsia* pha Oldr. 31. *obwleciena*
bie wsia Jar. 28. *ze wsia* lesa Čest. 103.
wrazia Oldr. 47. *bez hnutia* Ben. 62. *ma-*
ti božia Jar. 7. *bursia*; *nadieia*; *horsia*;
tuzsia; *mecia*; *Vestonia*; *tucia*; *wisa*;
Kublaievcia; *pustiase*; Čestm. *stoia*; *dusa*;
wizza Zbil.

mjsto *uderichu* Oldr. ; *houorsili* mjsto *houorsichu* , protože formu tuto w giných mjstech gen za conjunctiv starj užjwali : w Jar. *srazistasta* mjsto *srazista sie*.

Prwnj a druhý zlomek na dwau listech w quartu složeně psány, snad gedenáctému stoletj, neb gak ginj po pilněgšjm uwáženj saudj, dewátému náležj.

Prwnj zlomek konec sněmu popisuge, na kterémž zákony dědického práwa gako weštbu, tušjm, Libuše kmetům, lechům a vládykám předkládá. Druhá báseň, od prwnj sice oddělena, však bez nápisu, wyprawuge swár dwau bratřj o dědictwj rozwaděných, gegž Libuše na slawném saudě dle zákonů wyše uwoďěných rozsaudj. Staršj nespokogen kněžnu potupj, ženskau vládu hanobj, načež ona vlády a saudů se odřekne, weljc, by sobě rowného wywolili.

Přenežná pjseň milence pod Wyšehradem též se w Museu chowá, a zdá se mi djlem pokažena, pročez gsem přidal werš 19, a we werši 28 syllabu *ču co* i werš i smysl dle mého zdánj dosti whodně doplnj.

Pjseň krále Wáclawa I. na témže praužku pergamenowém se nacházj, kde

X

staršj přepis „Jelena“; patřj tedy téměř k našemu rukopisu. Tatěž německy položena we zbjrce milostných pjsnj we čtrnáctém stoletj w Turichu Ruedigrem Manessem založené, a tam králi onomu se přiwlastňuge se dvěma ginýma. České pjsně gen zlomek zachowán, wšak důležitý owšem, an dle stářj přepisu patrno, že nikoli Wáclaw II., nýbrž toho gména Prwnj gi zpjwal.

K wyrozuměnj starého gazyka, nechťjce zde čtenáře grammatickými pravidly obtěžowati, odsjláme a radjme pilné čjtánj „Mluwnice českého gazyka podlé Dobrowského w Praze u Boh. Háze 1822“ (22 archů silná za 12 kr. stř.), kdežto se při každé příležitosti o zastaralostech gazyka příkladowé přiwodj; a o pravidlech twořenj a skloňowánj zvlášť w §§. 45, 92, 94, 108, 111, 127, 134, a 135 se gedná a wyučuge.

Příloha č. 4: předmluva k samostatnému vydání RKZ: HANKA, V., ed. (1843): *Rukopis kralodvorský a jiné výtečnějšíie národnie spěvopravné básně*. Slovně i věrně v pówodniem starém jazyku, s připojeniem polského, južno-ruského, illyrského, krainského, hornolužického, německého i anglického přeloženie. Praha: nákladem vydavatelovým.

PRIPOMENUTIE. *)

Jako Hrěkové, Plavci Argonští, Hrdiny před Trojú, a sedmero Hrěków na bojištích Thebánských — jako tito swého Homéra, Aischyla i Orfea našli; — tak spievali naši Lumírové i Zábojové slavné činy starobylých hrdin, války kniežat, krvavé pótky zeman, slasti i strasti lásky, i jiná podobná dobrodružstvie; toho nám poskytuje dókaz tento výborný zlomek lyricko-epi-

*) Maje pri tomto vydání ohled na rospřostraněnější verějnost než jest česká, všudy zdvojené *au, ey, uo*, neb *ú* a *w* stábl sem v pówodnie jednoduché *ú, ý, ó* a *v*, a obdobě *ni, di, ti* podwrhl sem také *ri*, bez obawy žeby Čechové proto briskavému *r* odvyknúti mohli. To však jen zde, řáko u připomenuti ke všem slovanským kmenóm.

ckých nerymovaných národních spěvův, o nichž právem Dobrovský ve své historii českého jazyka i starší literatury praví, že všecko převyšují, co se posud starých básní našlo.

Bylo to dne 16 září 1817, co sem poklad ten v Králové Dvorě ve sklepě kostelní věže, přebíraje se v Žižkových strélách, našel. Na první pohled zdály se to býti latinské modlitby, ale jaká radost hnula srdcem mým, spatřě že to česky, i jak zróstala radost ta, když sem čím dále tím více výbornosti i příjemnosti nacházel! Přebudiž bohu žel, že toho jen dvanácte malých lístkův a dva úzúcké prúžky ostalo. Rukopis ten jest na pergaméně drobnúckú literú, jako zde priložený snímek, psán, i podlé liter súdil Dobrovský, že to bylo mezi 1290 i 1310 přepisováno, skládáno pak, zvláště některých kusův, mnohem dříve. Tím

viece jest k politování nenahraditelná stráta ostatnie částky, kteráž k této zachráněné ani přirovnána býti nemůže; neboť celé sebrání záleželo nejméně ze tří knih, jakož viděti z nadpisův pozostalých kapitol třetí knihy. Co v sobě první a druhá kniha zavírala, nepadno se domýšleti, protože z nich žádných stop nezůstala: najspíše hrdinské spěvy. Kdyby každá z oněch pětmecietma chybějících kapitol jen dvě básně byla obsahovala, užby jen z třetí knihy padesát básní se bylo stratilo!

Kto nám povie jména skladatelův? Kto toho, kterýž je s takú chutí v jedno sebral? Nespievaliť toliko muži obecní, mnohý statečný rytieř básnieval svú pieseň, an zatiem meč i prielbice v kútě spočievalí. Zdaž sám král Váceslav, otec Otakarův (†1253) nespieval česky? — i snad některé jeho

piesně němečtí dobrodruhové sobě s pomocí českých dvořan, jemu se tiem zalíbíti chtěce, přeložili, kudýž v zbierku milostných spěvcův německých přišel. Zdaž nešťastný Závise Vítkovic (léta 1290 stát ¹⁾), zdaž on u vězení některé částky těchto spěvův nesložil ²⁾), aneb zbierky této sám nepořádal? Pročby Čech německy spievati měl? — Spiévalť Lumír ještě drieve, i slovy i pěniem pohýbal Vyšehrad i vše vlasti! Mámeť: *»Ha ty naše slunce!«* mámeť i *»Hospodine pomiluj ny.«*

Těmito spěvci i jich piesněmi pučelo se siemě krásných věd i uměnie: ne-skonalú vnađu, najnevinnější radost,

¹⁾ Tu mnoho rozličných piesni složil, neb byl muž dosti učený a výborný spievák. *Hajkova Kronika* list 261. str. obr.

²⁾ Ubi multas lepidasque in fortunae suae solatium cantiunculas, quas manuscriptis vetustissimis in codicibus saepius inveni, composuit. *Bohuslai Balbini Epit. histor.* p. 296.

najvznešenější roskoš vlévaly v život národu. Mnohý zvuk nám navěky zashel, mnohé piesně snad ještě v puchu tmavých i zasutých sklepův práchnivějí, neboť málo co vsteku přepiaté horlivosti ušlo, a naše stará literatura po deskách jinojazyčných rukopisův rozsápána shledávati se musí.

Že básně naše na dějepisných udalostech založeny jsú, potvrzuje se čím dál tím více; a čím více pramenův se shledává, tím více se jednanie jejich vyjasňuje. Tak k. p. Kublajevnu v Jaroslavu každý za púhú poetickú ozdobu a vykrášlenie básně samé držel, ale Volynskaja lětopis nás poučuje, že lúpež ta ne nad tatarskú ale nad ruskú kněžnú v Slezske [spáchána byla. ³⁾

³⁾ Viz „O Rostislawowi kn. ruském.“ Časopis českého Museum. 1842 str. 23 a dále, pak „Der Mongolen Einfall im Jahre 1241“ w Abhandlungen der k. böhm. Gesellschaft der Wissenschaften. V. Folge Bd. 2. S. 402 a dále.

X PRIPOMENUTIE.

Tak i Zábój i Slavoj, Ludiše i Lubor, ano i Zbyhoň i Jelen časem swého objasnění dojíti mohú.

Nalezený rukopis klade se zde diplomaticky písmě od písmene jak na pergameně stojí ⁴⁾, jediné verše pro pohodlnost čtenářův v řádky rozděleny jsou, kdežto v původu všecko jako prosa, všecko v hromadě psáno. Naproti tomu položena jest staročeská výslovnost, a v druhém oddělení následují 1) překlad Polský od L. Siemieňského celý, 2) Južnoruský ⁵⁾, Kytice, Jahody a Róže od J. Halky; Jelen i Opuštěná od A. Mohyly, a Zezulice i Skrivánek od J. Srezněvského, 3) Illyrský: Ja-

⁴⁾ Jen dlouhé *f* v krúcené *s* jest proměněno, protože z užívání vyšedši v tiskárnách ho dostatek nemají: jak zhusta v rukopise přichází, z přiloženého snímku se viděti může.

⁵⁾ Čárkované *ó* a *ѣ* vyslovuje se v južnoruském jako *i*.

hody od S. Vráza. 4) Krainský: Kytice i Opuštěná z Krainské Čbelice, 5) Hornolužický: Zezulice, Opuštěná i Skrivánek od P. Jordana, 6) Německý celý od V. Svobody Navarovského, a 7) Anglický skoro celý od Dra Johna Bowringa. Líto mi jest že posud Ruského a Srbského překladu nemáme: Admirál Šiškov jen některá zakončení a slova k snadnějšímu vyrozumění proměnil. Škoda že A. Puškin, právě když se k překládání připravoval, v súboji zahynul. Leč čeho nenie, čas prinese, a já se těším, že se ještě dočkám aspoň slovanské polyglotty celého Kralodvorského Rukopisu.

Z jiných rukopisův poslednie čtyri básně a sice I. II. Sněm i Lubušin súd, jsú s obšírnými výklady a rozebráním vydány v pojednání »Die ältesten Denkmäler der böhmischen Sprache von P. J. Šafarik und F. Palacký. Prag 1840.

Aus den Abhandlungen der k. böhmischen Gesellschaft der Wissenschaften.

III. Prěněžná pieseň milence pod Vyšehradem, jakož i IV. Pieseň krále Váceslava I. chovají se též v knihovně českého Museum. Pri poslednie jest ještě jiný starší přěpis *Jelena*, kterýž i v Kralodvorském Rukopisu se nachází. Pieseň Váceslava německy přěložena ve zbierce milostných piesní ve čtrnáctém věku v Turichu Rudigrem Manassem založené, tam králi onomu se privlastňuje se dvěma jinýma. Německá jest mnohem obšírnější v umělém rýmu, v smyslu rozvláčnějším, tak že jako německé přěloženie Dalimila z jednoho vždy českého verše dva německé dělá. Zde sme prijali nový věrnější přěklad Svobodov.

Příloha č. 5: Předmluva k samostatnému vydání RKZ: HANKA, V., ed. (1852): *Polyglotta kralodvorského rukopisu*. Text v původním i obnoveném pravopisu. Překlad: ruský, srbský, ilyrský, polský, hornolužický, vlaský, anglický, německý; ukázky dolnolužického, maloruského, krainského, francouzského i bojarského. Praha: nákladem vydavatelovým.

PŘIPOMENUTÍ.

Jako Hřekové, Plavci Argonů, Hrdiny před Trojou, a sedmero Hřekův na bojištích Thebánských — jako tito svého Homéra, Aischyla i Orfea našli; — tak spívali naši Lumírové i Zábojové slavné činy starobylých hrdin, války knížat, krvavé půtky zeman, slasti i strasti lásky, i jiná podobná dobrodružství; toho nám poskytuje důkaz tento výborný zlomek lyricko-epických nerymovaných národních spěvův, o nichž právem Dobrovský ve své historii českého jazyka i starší literatury praví, že všecko převyšují, co se posud starých básní našlo.

Bylo to dne 16. září 1817, co sem poklad ten v Králové Dvoře ve sklepe kostelní věže, přebíraje se v Žižkovských strelách, našel. Na první pohled

zdály se to býti latinské modlitby, ale jaká radost hula srdcem mým, spatřiv že to česky, i jak zrostala radost ta, když sem čím dále tím více výbornosti i příjemnosti nacházel! Přebudiž bohů žel, že toho jen dvanácte malých lístkův i dva úzoučké proužky ostalo. Rukopis ten jest na pergaméně drobnoučkou literou, jako zde přiložený snímek, psán, i podle liter soudil Dobrovský, že to bylo mezi 1290 i 1310 prepisováno, skládáno pak, zvláště některých kusův, mnohem dříve. Tím více jest k politování nenahraditelná stráta ostatní částky, kteráž k této zachráněné ani přirovnána býti nemůže; neboť celé sebrání záleželo nejméně ze tří knih, jakož viděti z nadpisův pozostalých kapitol třetí knihy. Co v sobě první i druhá kniha zavírala, nesnadno se domýšleti, protože z nich žádných stop nezůstalo: nejspíše hr-

dinské spěvy. Kdyby každá z oněch pětmečítma chybějících kapitol jen dvě básně byla obsahovala, užby jen z třetí knihy padesáte básní se bylo stratilo!

Kto nám poví jména skladatelův? Kto toho, kterýž je s takou chutí v jedno sebral? Nespívaliť toliko muži obecní, mnohý statečný rytíř básnil svou píseň, an zatím meč i přílbice v koutě spočívali, Zdaž sám král Václav († 1253), otec Otakarův nespíval česky? — i snad přeložili sobě některé jeho písně němečtí dobrodruhové s pomocí českých dvořan, jemu se tím zalíbiti chtějí, kudyž v zbirku milostných spěvcův německých přišel. Zdaž nešťastný Závěš Vítkovic (léta 1290) stát, zdaž on u vězení ¹⁾ některé

¹⁾ Tu mnoho rozličných písní složil, neb byl muž dosti učený a výborný spěvák. *Hájková Kronika* list 261. str. obr.

VIII PŘIPOMENUTÍ.

částky těchto spěvův nesložil ²⁾), aneb
zbičky této sám nepořádal? Pročby
Čech německy spívati měl? — Spívalť
Lumír ještě dříve, i slovy i pěním
pohýbal Vyšehrad i vše vlasti! Mámeť:
»*Ha ty naše slunce!*« mámeť i »*Hospo-
dine pomiluj ny.*«

Těmito spěvci i jich písněmi pučelo
se símě krásných věd i umění: ne-
skonanou vnađu, nejnevinnější radost,
nejvznešenější rozkoš vlévaly v život
národu. Mnohý zvuk nám navěky za-
šel, mnohé písně snad ještě v puchu
tmavých i zasutých sklepův práchnivějí,
neboť málo co vsteku přepiaté horli-
vosti ušlo, a naše stará literatura po
deskách jinojazyčných rukopisův rozsá-
pána shledávati se musí.

²⁾ Ubi multas lepidasque in fortunae suae
solatium cantiunculas, quas manuscriptis vetus-
tissimis in codicibus saepius inveni, composuit.
Bohuslai Balbini Epit. histor. p. 296.

Že básně naše na dějepisných udalostech založeny jsou, potvrzuje se čím dál tím více; a čím více pramenův se shledává, tím více se jednání jejich vyjasňuje. Tak k. p. Kublajevnu v Jaroslavu každý za pouhou poetickou ozdobu a vykrášlení básně samé držel, ale Volynský letopis nás poučuje, že loupež ta ne nad tatarskou, ale nad ruskou kněžnou v Slezsku spáchána byla.³⁾ Tak i Záboj i Slavoj, Ludiše i Lubor, ano i Zbyhoň i Jelen časem svého objasnění dojíti mohou.⁴⁾

Z jiných rukopisův jsou poslední čtyry básně a sice I. Sněm i II. Lubušin

³⁾ Viz »O Rostislavovi kn. ruském.« Časopis českého Museum 1842 str. 23 a dále, pak »Der Mongolen Einfall im Jahre 1241« v Abhandlungen der k. böhm. Gesellschaft der Wissenschaften. V. Folge Bd. 2. S. 402 a dále.

⁴⁾ Dle pojednání Prof. Tomka náleží Záboj i Slavoj do první polovice VIII. věku, a nej spíše do času od r. 728 až do r. 748.

X PŘIPOMENUTÍ.

soud, III. Přenežná píseň milenice pod Vyšehradem, jakož i IV. Píseň krále Váceslava I. i chovají se též v knihovně českého Museum. Při poslední jest ještě jiný starší prepis *Jelena*, kterýž i v Kralodvorském Rukopisu se nachází.

Úplná vydání Rukopisu Kralodvorského v původním starém jazyku: 1) v Praze s něm. ptekl. 1819. 2) v Petrohradě s rusk. výkl. 1820. 3) v Praze s úvodem V. Svobody 1829. 4) v Praze s ukázkami slovanských prekl. 1835. 5) v Praze kyrillským písmem s Igorem, 1836. 6) v Praze osmerojazyčné 1843. 7) v Praze ve Výboru. 1845. 8) v Praze s ptekl. něm. M. Hr. Thuna. 1846. 9) v Praze s ptekl. něm. V. Svobody. 1847. 10) v Praze původní text 1851. 11) v Praze původní text s něm. ptekl. V. Svobody 1851. Bez původního textu úplná přeložení 1) Polské v Krakově 1836 a v Praze 1852. 2) Ruské v Moskvě 1846 a v Praze 1851. 3) Illyrské v Budíně 1844—1851 v Praze 1851. 4) Srbské v Praze 1851. 5) Hornoluzické v Praze 1852. 6) Vlaské v Praze 1851. 7) Anglické v Praze 1852.

To mne nejvíce těší, že snad více dílků budu moci vydati. Háze mi pravil, že má hodný odbyt, též Kraus povídá, že mu žádná česká kniha tak nejde jako tato.

Srbové to kutí až přes příliš, to by předce nemělo býti, ubohý Widakovič, již jsou plné čtyři archy samé recenzi a v tom čtvrtém ku konci sází, to jsou předce hrubiáni.

(Z konceptu, psaného po 25. srpnu 1817.)

4.

Vaše Důstojnosti!

V outerý na sv. Lidmilu přišel sem ráno do Kralové Dvora nad Labem, chodili sme po kostele s P. kaplanem zdejšíším a vešli sme se podívat do věže do jednoho sklepení, kde kostelní poklad a ozdoby složeny jsou. V té věži v jednom koutě jest celý sklad střel ještě ze Žižkovy vojny; mezi těmi střelami já sem se přebíral a v koutě pod jarmarou zavadím o cosi jako papírového, vytáhnou to, ale tuze sem si toho nevšíml poněvadž sem se domníval že to nějaké latinské modlitby budou, ukazuje to P. kaplanovi, on také to hned za latinské držel, poněvadž se tam již dříve starý latinský žaltář našel. Když sme vyšli ven na schody, vidím že je to pergamen a k mému největšímu potěšení, že to český jest — ano česky jest to a jak soudím, jsou to nejstarší památky literatury naší. Přebudiž bohu žel, že toho snad ta nejmenší částka do mých rukou přišla, je to viděti, jak to je řezané dva listy skoro v polou dolů přeríznuty jsou, já se jináč nedomnívám, než že snad vojáci z Žžkova (sic) vojska na nálepy ke střelám tuto knížku rozřezali, jak na střelách nacházím. To písmo neb ruka podobá se tak nazvanému rukopisu Hradeckému, ano i v pražském žaltáři se mi zdá, že to podobné jest, jedno že jest písmo to velmi maličké a ortografie zcela latinská, format to má o poznání větší než rukopis Hradec(ký), obsahuje pak tento zlomek — poezie a sice na větším díle válečné věci, řeč jest až tuze stará a já bych to byl zrovna do dvanáctého věku postavil, kdyby tam nebylo o velikých *boiech tatar s krsiastani*. Jsou v tom celé věci, kromě první a poslední kus celý není; celých listků jest

toliko dvanáct a čtyři rozřezáni. Napisi (sic) těchto listků jsou: 1. Pocina sie kapitule sedmezcietma trsietiech knih o pobiti fafikow. 2. Pocina sie ouelikich boiech krsieftan ftatari. 3. Pocina sie kapitule sedmezcietma trsietiech knih ouiceftuie nad Vlaflauem. 4. Pocina sie oflauneem siedani. 5. Pocina sie ouelikē pobiti. 6. Pocina sie kapitule ofmmezczietma trsietiech knih o piefniech.

Řeč v tom jest taková:

Ikaze kniez zemanō suim kto chtie trsieti na siedanie biludise stanouila kniezna na lubora kaze lubor bolemira ziua wfedafta oba na konie wzesta drsiewocce (sic) ostru hrotu rucie wohdu sie hnasta ptiw sobie zamiersista frazista sie ofcepoma bolemir sie skonie koti scit mu daleko zaletie otnesu iei chlapi zdrahi zewznie hlahol trub ikotlow.

Naději se že také páni hrabata ze Sternbergu nad tím nalezením velikou radost míti budou, poněvadž se v tom při tatařích dosti malá ale velmi slavná zmínka o Jaroslavu beze všeho přijmění činí.

Já se tolik těším na shledání s Vaší Důstojností proto že v tom několik způsobů řeči a posovad v češtině neznámých slov nacházím. Duch je v tom pravě homerský. Kdybych věděl, že Vaše Důstojnost do Častolovic přijede hned bych se tam na cestu vydal, proto že se tu po Hradecku potuluji. Nejlítěji mi je, že ta knížka celá není.

Vaší Důstojnosti

V Kralovéj Dvoře

nad Labem dne 17 září 1817.

nejnižší sluha

Hanka.

5.

Ваше Высокопреподобіе!

Писмо, которымъ мене удостоисте, съѣла у мене велию отраду, найпаче яко въ немъ изразумѣваю что трудитесь Славянскою Грамматикою; ныня подлинно уже пора чтобъ изошла: на сихъ дняхъ прочитахъ новое изданіе Геймовой Грамматики нѣкимъ Вельццномъ поправлено. О какаѣ то смѣсца! не только словесъ, но и именъ яко существительныхъ тако прилагательныхъ; и яковыя расписи Непра-